

ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ, ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ &
ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΜΟΝΑΔΩΝ
(ΠΡΩΗΝ ΤΜΗΜΑ ΜΟΥΣΕΙΟΛΟΓΙΑΣ, ΜΟΥΣΕΙΟΓΡΑΦΙΑΣ & ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΥ
ΕΚΘΕΣΕΩΝ)

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΤΙΤΛΟΣ

**«Ο ρόλος της μουσειακής εκπαίδευσης μέσα από
το πλαίσιο των Πολιτισμικών Μαθημάτων
και των Πολιτιστικών Δραστηριοτήτων
των μαθητών της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης»**

ΣΠΟΥΔΑΣΤΡΙΑ: ΠΑΝΑΓΙΑΡΗ ΣΟΦΙΑ

ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ: ΑΛΕΞΟΠΟΥΛΟΥ ΔΙΚΑΤΕΡΙΝΗ

ΠΥΡΓΟΣ, 2019

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΔΗΛΩΣΗ ΠΕΡΙ ΜΗ ΛΟΓΟΚΛΟΠΗΣ

Βεβαιώνω ότι είμαι η συγγραφέας αυτής της εργασίας και ότι κάθε βοήθεια την οποία είχα για την προετοιμασία της, είναι πλήρως αναγνωρισμένη και αναφέρεται στην εργασία.

Επίσης, έχω αναφέρει τις όποιες πηγές από τις οποίες έκανα χρήση δεδομένων, ιδεών ή λέξεων, είτε αυτές αναφέρονται ακριβώς είτε παραφρασμένες.

Ακόμη δηλώνω ότι αυτή η γραπτή εργασία προετοιμάστηκε από εμένα προσωπικά και αποκλειστικά και ειδικά για την συγκεκριμένη πτυχιακή εργασία ότι θα αναλάβω πλήρως τις συνέπειες εάν η εργασία αυτή αποδειχτεί ότι δεν μου ανήκει.

ΟΝΟΜΑΤΕΠΩΝΥΜΟ ΣΠΟΥΔΑΣΤΡΙΑΣ

ΑΡΙΘ. ΜΗΤΡΩΟΥ

ΥΠΟΓΡΑΦΗ

Σοφία Παναγιάρη

484

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η εκπόνηση της πτυχιακής εργασίας με τίτλο «Ο ρόλος της μουσειακής εκπαίδευσης μέσα από το πλαίσιο των Πολιτισμικών Μαθημάτων και των Πολιτιστικών Δραστηριοτήτων των μαθητών της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης», με υπεύθυνη επιβλέπουσα την κα Αλεξοπούλου Αικατερίνη, αποτελεί μέρος των σπουδαστικών μου υποχρεώσεων ως τελειόφοιτης του Ανώτατου Τεχνολογικού Εκπαιδευτικού Ιδρύματος Δυτικής Ελλάδας στο τμήμα Διοίκησης, Οικονομίας και Επικοινωνίας Πολιτιστικών και Τουριστικών Μονάδων (πρώην τμήμα Μουσειολογίας, Μουσειογραφίας και Σχεδιασμού εκθέσεων).

Στη παρούσα εργασία βασίστηκα τόσο στα διάφορα επιστημονικά κείμενα όσο και στην γνώση μου και τις πληροφορίες που εισέπραξα καθ' όλη την διάρκεια των σπουδών μου στο ΤΕΙ, σε θεωρητικό αλλά και πρακτικό επίπεδο. Μέσω της εργασίας μου θέλησα να τονίσω την σπουδαιότητα της μουσειακής εκπαίδευσης και στο πρακτικό μέρος της, να αναδείξω τη σχέση εκπαιδευτικού και μουσειοπαιδαγωγού και πως μπορεί να επιτευχθεί η μεταξύ τους συνεργασία στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση.

Αφιερωμένη στην μητέρα μου
Γεωργία, που με υπομονή περίμενε
την ολοκλήρωση της εργασίας μου.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θα ήθελα να ευχαριστήσω τον διευθυντή του 2^{ου} Δημοτικού σχολείου Αλιβερίου, κ. Αρβανίτη Νικόλαου, που με προθυμία με δέχτηκε στο σχολείο και μου επέτρεψε να πραγματοποιήσω το εκπαιδευτικό μου πρόγραμμα στους μαθητές. Επιπλέον, ευχαριστώ τις παλιές μου δασκάλες, κα Ξανθοπούλου Μαρία, κα Αντωνιάδη Παγώνα και την δασκάλα της θεατρικής αγωγής, κα Λάμπρου Κορνηλία για την βοήθεια στο πρακτικό μέρος της εργασίας μου. Σημαντική ήταν η συμμετοχή των παιδιών της Γ' τάξης, τα οποία με βοήθησαν στην ολοκλήρωση του προγράμματος μου με επιτυχία.

Το πιο μεγάλο ευχαριστώ ανήκει στην κα Αικατερίνη Αλεξοπούλου, η οποία ως επιβλέπουσα της πτυχιακής μου εργασίας καθ' όλη την διάρκεια της συγγραφής με καθοδηγούσε και με συμβούλευε αλλά και για τις πολύτιμες γνώσεις που μου προσέφερε όλα τα χρόνια φοίτησης μου στο ΤΕΙ.

Τέλος, τους δικούς μου ανθρώπους...

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στην προκείμενη πτυχιακή εργασία μελετήθηκε ο ρόλος της μουσειακής εκπαίδευσης μέσα από τα πολιτιστικά μαθήματα και τις πολιτιστικές δραστηριότητες στους μαθητές της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. Αναφέρθηκε η σπουδαιότητα του πολιτισμού σε όλα τα επίπεδα σε συνδυασμό με το ρόλο του μουσείου και τη μετεξέλιξή του. Το σύγχρονο μουσείο εκτός από την συλλογή και συντήρηση των αντικειμένων, επωμίζεται κοινωνικό, εκπαιδευτικό, πολιτιστικό ρόλο.

Στη συνέχεια, μεταβαίνοντας από την θεωρία στην πράξη, σχεδιάστηκε και υλοποιήθηκε ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα για μαθητές τρίτης τάξης του δημοτικού σχολείου, βασισμένο στον μύθο. Υπήρξε αλληλεπίδραση μεταξύ μαθητή και μουσειοπαιδαγωγού, καθώς και μεταξύ εκπαιδευτικού με μουσειοπαιδαγωγού, στοχεύοντας έτσι την επίτευξη ενός ολοκληρωμένου εκπαιδευτικού προγράμματος. Ο σκοπός της εργασίας επιτεύχθηκε με τον καλύτερο δυνατόν τρόπο, καθώς το ζητούμενο ήταν χωρίς καταναγκασμό, οι μαθητές αλλά και η εκπαιδευτικός, να συμμετάσχουν στο πρόγραμμα, να ψυχαγωγηθούν και να λάβουν γνώσεις σχετικά με τον υλικό πολιτισμό και τους τρόπους αξιοποίησής τους.

Λέξεις-κλειδιά: διδακτική, μουσειακή εκπαίδευση, πολιτισμική εκπαίδευση, πολιτιστική ταυτότητα, πολιτιστική κληρονομιά, μύθος.

ABSTRACT

In this thesis, the role of museum education through cultural courses and cultural activities was studied in primary school pupils. The importance of culture at all levels has been mentioned, combined with the role of the museum and its evolution. The modern museum, apart from the collection and maintenance of objects, has a social, educational, cultural role.

Then, moving from theory to practice, an educational program for elementary school pupils, based on myth, was designed and implemented. There has been interaction between a student and a museum educator, as well as a teacher with a museum educator, aiming at achieving an integrated educational program. The purpose of the work was achieved in the best possible way, as it was unnecessary for pupils and teachers to participate in the program, entertain and learn about material culture and ways of using them.

Key-words: teaching, museum education, cultural education, cultural identity, cultural heritage, myth.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

·	ΠΡΟΛΟΓΟΣ	1
·	ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ	3
·	ΠΕΡΙΛΗΨΗ	4
·	ΕΙΣΑΓΩΓΗ	7
·	1ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α : ΒΑΣΙΚΟΙ ΟΡΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΕΝΝΟΙΕΣ	8
·	1.1 Η έννοια και η σημασία του πολιτισμού και της πολιτιστικής κληρονομιάς	8
·	1.1.1 Πολιτισμός.....	8
·	1.1.2 Πολιτιστική κληρονομιά	9
·	1.2 Η έννοια της κουλτούρας	10
·	1.3 Το πλαίσιο διαμόρφωσης των πολιτισμικών αξιών	12
·	1.4 Η έννοια της συνείδησης	12
·	1.5 Η έννοια της ταυτότητας	14
·	1.5.1 Η εθνική ταυτότητα	14
·	1.5.2 Η πολιτιστική ταυτότητα	15
·	1.6 Παράγοντες διαμόρφωσης εθνικής και πολιτιστικής συνείδησης και ταυτότητας	15
·	1.7ΤΑ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΑ ΜΑΘΗΜΑΤΑ	15
·	1.7.1 Μέθοδοι και τεχνικές διδασκαλίας των πολιτιστικών μαθημάτων	15
·	1.8 Ρόλος πολιτιστικών δραστηριοτήτων	16
·	2ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β: ΤΟ ΜΟΥΣΕΙΟ	18
·	2.1 Ορισμός της έννοιας του μουσείου	18
·	2.1.1 Μουσείο...πίσω στο χρόνο: Ιστορική αναδρομή.....	19
·	2.1.2 Ο ρόλος του μουσείου: Σκοποί λειτουργίας του μουσείου	20
·	2.2 Η σημασία της μουσειακής εκπαίδευσης στη διδασκαλία των πολιτισμικών μαθημάτων	21

· 2.3 Μέθοδοι και τεχνικές διδασκαλίας της μουσειακής εκπαίδευσης.....	22
· 2.4 Μοντέλα και θεωρίες μάθησης της μουσειακής εκπαίδευσης	23
· 2.5 Παράγοντες προσδιορισμού ενός ολοκληρωμένου προγράμματος μουσειακής εκπαίδευσης.....	25
· 3ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ : ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ	28
· 3.1 Σχεδιασμός και υλοποίηση εκπαιδευτικού προγράμματος βασισμένο στον αρχαιοελληνικό μύθο.....	28
· 3.2 Παρουσίαση εκπαιδευτικού προγράμματος με τίτλο «Τα παιδιά εξερευνούν το μουσείο της Ερέτριας μέσα από τον μύθο».....	28
· 3.2.1 Εκπαιδευτικός φάκελος προγράμματος.....	29
· 3.3 Δυσκολίες – εμπόδια και βελτιωμένες προτάσεις.....	36
· 3.4 Αποτίμηση προγράμματος	36
· 3.5 Επίλογος – Πρόταση.....	37
· ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ.....	39
· ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α΄- ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΣΕ POWERPOINT - ΕΙΚΟΝΙΚΗ ΠΕΡΙΗΓΗΣΗ ΤΟΥ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟΥ ΜΟΥΣΕΙΟΥ ΤΗΣ ΕΡΕΤΡΙΑΣ	41
· ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β΄- ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΥΛΙΚΟ ΤΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ.....	45
· ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Γ΄- ΦΥΛΛΟ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ.....	53
· ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Δ΄- ΦΥΛΛΟ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΜΑΘΗΤΕΣ.....	53

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παρούσα πτυχιακή εργασία διαρθρώνεται σε δύο κύρια μέρη, το θεωρητικό και το πρακτικό. Στο θεωρητικό μέρος υπάρχουν δύο βασικά κεφάλαια.

Το πρώτο αναφέρεται στην έννοια του πολιτισμού, της πολιτιστικής κληρονομιάς, της κουλτούρας, των πολιτισμικών αξιών, την έννοια της εθνικής και πολιτιστικής συνείδησης και ταυτότητας και τους παράγοντες διαμόρφωσης τους, στις μεθόδους και τεχνικές διδασκαλίας των πολιτισμικών μαθημάτων και στο ρόλο των πολιτιστικών δραστηριοτήτων.

Το δεύτερο κεφάλαιο του θεωρητικού μέρους αναφέρεται στο ρόλο του μουσείου, στη σημασία της μουσειακής εκπαίδευσης, στη διδακτική αξία των πολιτιστικών μαθημάτων, στις μεθόδους και τεχνικές διδασκαλίας της μουσειακής εκπαίδευσης, στα μοντέλα και θεωρίες μάθησης της μουσειακής εκπαίδευσης, στους παράγοντες που απαρτίζουν ένα ολοκληρωμένο πρόγραμμα μουσειακής εκπαίδευσης.

Το πρακτικό μέρος και τρίτο κεφάλαιο της πτυχιακής εργασίας είναι μια μελέτη περίπτωσης όπου ένα πρόγραμμα διαπολιτισμικού χαρακτήρα βασισμένο στον αρχαιοελληνικό μύθο σχεδιάστηκε και πραγματοποιήθηκε σε τάξεις της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. Η αποτίμηση του έγινε με βάση συγκεκριμένα κριτήρια: την δημιουργικότητα χωρίς καταναγκασμό, την ενεργό συμμετοχή, την αποτελεσματικότητα της άτυπης μάθησης, τη σύνδεση της γνώσης με την εμπειρία, τη σύνδεση της μάθησης με την ψυχαγωγία και την δημιουργική εκμετάλλευση του ελεύθερου χρόνου.

1 ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α : ΒΑΣΙΚΟΙ ΟΡΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΕΝΝΟΙΕΣ

1.1 Η έννοια και η σημασία του πολιτισμού και της πολιτιστικής κληρονομιάς

1.1.1 Πολιτισμός

Η δυσκολία να οριστεί με ακρίβεια η έννοια του πολιτισμού επισημαίνεται από τον κοινωνιολόγο και ιστορικό Norbert Elias στο παρακάτω απόσπασμα :

Η έννοια «πολιτισμός» αναφέρεται σε πολύ διαφορετικά δεδομένα: στη βαθμίδα ανάπτυξης της τεχνικής, στους τρόπους της κοινωνικής συμπεριφοράς, στην εξέλιξη της επιστημονικής γνώσης, σε θρησκευτικές ιδέες και πρακτικές. Μπορεί να αναφέρεται στον τρόπο διαβίωσης των ανθρώπων και στη συμβίωση του άνδρα και της γυναίκας, στη μορφή της επιβολής δικαστικών ποινών ή στην παρασκευή της τροφής – μια ακριβής προσέγγιση δείχνει πως κάθε τι συμβαίνει αναγκαστικά με «πολιτισμένο» ή με «απολίτιστο» τρόπο και γι' αυτό ακριβώς υπάρχει πάντα μια δυσκολία να συνοψίσει κανείς όλα όσα είναι δυνατόν να σημαθούν ως «πολιτισμός».¹

Κατά τον Burke, με τον όρο «πολιτισμός» περιγράφεται το σύνολο των κοινωνικά μεταβιβαζόμενων και ιστορικά διαμεσολαβημένων γνώσεων, αντιλήψεων και πρακτικών. Περιγράφεται, συγχρόνως, το σύστημα των αξιών που νοηματοδοτούν την ανθρώπινη ύπαρξη σε κάθε ιδιαίτερη κοινωνία και εποχή. Αξίες που διαχέονται στις στάσεις, στις στερεότυπες συμπεριφορές και στις λογικά έγκυρες και αρμόζουσες δραστηριότητες. Περιγράφεται, επίσης, το πλαίσιο των κανόνων και των συμβάσεων που οργανώνουν τις σχέσεις μεταξύ ατόμων και συλλογικών υποκειμένων. Με την έννοια αυτή, ο πολιτισμός περιλαμβάνει διανοητικά, ηθικά και υλικά στοιχεία και διαφοροποιείται με βάση τις διακρίσεις: επίσημο/περιθωριακό, elite/λαός, κυρίαρχες τάξεις/εξαρτημένες τάξεις, κέντρο/περιφέρεια, λόγιο στοιχείο/λαϊκό στοιχείο, κυρίαρχος κώδικας/ανατρεπτικός κώδικας.²

Αξιοπρόσεκτος είναι και ο ορισμός του Eco για «πολιτιστικά κοινά». Στον συγκεκριμένο ορισμό επίθετο και ουσιαστικό αλληλοσυμπληρώνονται. Το κοινά είναι κάτι κρυμμένο που πρέπει να έλθει στο φως, είναι μια αποκάλυψη του, εμπλέκει την εκμετάλλευση. . Επομένως εδώ εμπεριέχεται και η έννοια της οικονομίας υπό την έννοια της λογικής διαχείρισης των πηγών για μια ορισμένη χρήση.³

---

¹ Βλ. Elias N., 1997, σελ.71.

² Βλ.. Κόκκινος Γ., Αλεξιάκη Ε., 2002, σελ.39-40.

³ Βλ. Eco U., 1992, σελ.17-18.

1.1.2 Πολιτιστική κληρονομιά

I. ΟΡΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΦΥΣΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ

Στη «Σύμβαση για την προστασία της Παγκόσμιας Κληρονομιάς» (Παρίσι, 1972) διατυπώνεται ως εξής η έννοια της Πολιτιστικής και Φυσικής κληρονομιάς:

ΑΡΘΡΟ 1: «Δια τους σκοπούς της παρούσης Συμβάσεως θεωρούνται ως «πολιτιστική κληρονομιά»:

α) Μνημεία: αρχιτεκτονικά έργα, σημαντικά έργα γλυπτικής και ζωγραφικής, έργα ή κατασκευαί αρχαιολογικού χαρακτήρος, επιγραφαί, σπήλαια και σύνολα έργων παγκοσμίου αξίας από της απόψεως της ιστορίας της τέχνης ή της επιστήμης.

β) Σύνολα οικοδομημάτων: ομάδες κτιρίων μεμονωμένων ή ενοτήτων (οικισμών) τα οποία, λόγω της αρχιτεκτονικής των, της ομοιογένειας των ή της θέσεώς των, έχουν παγκόσμιον αξίαν από της απόψεως της ιστορίας, της τέχνης ή της επιστήμης.

γ) Τοπία: έργα του ανθρώπου ή συνδυασμός έργων του ανθρώπου και της φύσεως, καθώς και εκτάσεις περιλαμβανόμενων και των αρχαιολογικών χώρων αι οποίαι έχουν παγκόσμιον αξίαν από απόψεως ιστορικής, αισθητικής, εθνολογικής και ανθρωπολογικής.»

ΑΡΘΡΟ 2: «Δια τους σκοπούς της παρούσης Συμβάσεως θεωρούνται ως φυσική κληρονομιά:

α) φυσικά μνημεία αποτελούμενα από φυσικούς ή βιολογικούς σχηματισμούς ή από απόψεως αισθητικής ή επιστημονικής,

β) γεωλογικοί και φυσιογραφικοί σχηματισμοί,

γ) ακριβώς καθορισμένοι εκτάσεις αποτελούσαι την κατοικίαν απειλούμενων ζώων και φυτικών ειδών, παγκοσμίου αξίας από απόψεως επιστήμης ή ανάγκης διατηρήσεως, φυσικά τοπία ή ακριβώς καθορισμένοι φυσικαί εκτάσεις παγκοσμίου αξίας από απόψεως επιστήμης, ανάγκης διατηρήσεως ή φυσικού κάλλους.»

II) ΕΘΝΙΚΗ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΗΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΦΥΣΙΚΗΣ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑΣ.

ΑΡΘΡΟ 5. Δια να εξασφαλισθή η κατά τον δυνατόν αποτελεσματικώτερα προστασία και συντήρησις και η πλέον δραστηριότητα αξιοποίησις της πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς της κειμένης επί του εδάφους των και υπό τας καταλλήλους δι' εκάστην χώραν συνθήκας, τα Κράτη Μέλη της παρούσης Συμβάσεως θα προσπαθήσουν εν τω μέτω του δυνατού:

A) να υιοθετήσουν γενικήν πολιτικήν αποσκοπούσαν εις το να δώσουν εις την πολιτιστικήν και φυσικήν κληρονομίαν λειτουργικότητα τινά εις τα πλαίσια της κοινωνικής ζωής και να εντάξουν την προστασίαν της εν λόγω κληρονομιάς εις τα σχέδια γενικού προγραμματισμού,

B) να ιδρύσουν επί τους εδάφους των, εφ' όσον δεν υφίστανται, μίαν ή περισσοτέρας υπηρεσίας, δια την προστασίαν, συντήρησιν και αξιοποίησιν της πολιτιστικής και φυσικής κληρονομιάς, εφωδιασμένας με κατάλληλον προσωπικόν και διαθέτουσας μέσα επιτρέποντα να εκπληρώσουν τα καθήκοντα τα οποία ανατίθενται εις αυτάς,

Γ) να αναπτύξουν τας μελέτας και τας επιστημονικά και τεχνικά έρευνας και να τελειοποιήσουν τας μεθόδους παρεμβάσεως αι οποίαι επιτρέπουν εις εν Κράτος να αντιμετωπίση τους κινδύνους που απειλούν την πολιτιστικήν και φυσικήν κληρονομίαν.

Δ) να λάβουν τα κατάλληλα νομικά, επιστημονικά, τεχνικά, διοικητικά και οικονομικά μέτρα δια τον προσδιορισμόν, την προστασίαν, συντήρησιν, αξιοποίησιν και επανόρθωσιν της εν λόγω κληρονομιάς και Ε) να διευκολύνουν την δημιουργίαν και ανάπτυξιν εθνικών ή περιφερειακών κέντρων εκπαιδεύσεως εις το πεδίο της προστασίας, συντηρήσεως και αξιοποιήσεως την επιστημονικήν έρευναν εις το εν λόγω πεδίο.⁴

1.2 Η έννοια της κουλτούρας

Ο όρος «*κουλτούρα*» έχει ιστορία τριακοσίων ετών⁵, μολονότι, βεβαίως, με την έννοια της πνευματικής καλλιέργειας αναδύεται στην αγγλική γλώσσα ήδη από το έτος 1420⁶. Χαρακτηρίζεται, ωστόσο, από μια ασυνήθιστη για επιστημονικό κατά βάση όρο πολυσημία. Και αυτό συμβαίνει παρά το γεγονός ότι ήδη από το 1909 με τα κείμενα του γερμανού και φιλοσόφου W.Ostwald και ιδιαίτερα από το 1939 με τα γραπτά και τις διαλέξεις του ανθρωπολόγου L.A. White η μελέτη της κουλτούρας έχει αναχθεί σε αυτόνομο γνωστικό τομέα, χωρίς, εντούτοις, να επιτευχθεί η εννοιολογική ενοποίηση των διάσπαρτων και αντιφατικών μεταξύ τους ερμηνευτικών οπτικών που εμπερικλείει.

Οι κυρίαρχες ερμηνευτικές παραδόσεις που δημιουργήθηκαν διαδοχικά από τις αρχές του 19^{ου} αιώνα έως τις μέρες μας για τη μελέτη της κουλτούρας είναι κατά σειρά:

Η *ερμηνευτική*, που αντιμετώπισε την κουλτούρα ως το σύνολο των πνευματικών δημιουργημάτων του ανθρώπου ή των εκφράσεων του ανθρώπινου ψυχισμού, η *πραγματιστική-στατιστική*, που είναι σύμφυτη με την ανάδυση και ηγεμονία των Κοινωνικών Επιστημών επί των Επιστημών του Πνεύματος και η οποία επιχείρησε να δείξει την υλική διάσταση της κουλτούρας δημιουργώντας τον όρο «υλικός πολιτισμός» και η *σημειολογική*, η οποία αποιστοριοποίησε την κουλτούρα και υπερβαίνοντας τη διάκριση πνευματικού/υλικού πολιτισμού και υποκειμενικότητας/συλλογικότητας, προσέγγισε την κουλτούρα συγχρονικά ως σύστημα σημείων με εγγενείς σχέσεις και λειτουργίες, σύμφωνα με το επιστημολογικό υπόδειγμα της γλωσσολογικής θεωρίας του Ferdinand Saussure και τη δομική ανάλυση της Κοινωνικής Ανθρωπολογίας.⁷

Ένας από τους πρώτους που χρησιμοποίησαν τον όρο «κουλτούρα» υπήρξε ο Johann Gottfried Herder (1744-1803), εννοώντας με αυτόν τους ιδιαίτερους εθνικούς πολιτισμούς, δηλαδή όλο το φάσμα των ηθών, των εθίμων, των στάσεων, των ιδεών και γενικά των πνευματικών επιτευγμάτων του έθνους. Ο Herder θεωρείται σήμερα εισηγητής του ιδιαίτερου τρόπου με τον οποίο στοχάστηκε το νοηματικό περιεχόμενο και τις λειτουργίες της κουλτούρας. Η ιδιαίτερη αυτή προσέγγιση βασίζεται στην οντολογική, θα λέγαμε διάκριση μεταξύ της κουλτούρας(=Kultur) και του πολιτισμού(=Zivilisation), μια διάκριση που ανάγεται στην ατμόσφαιρα των ιδεών του ρομαντισμού. Η διχοτομική αυτή οπτική ταυτίζει την κουλτούρα με την πνευματικότητα και τον πολιτισμό με τη δυτική ορθολογικότητα, την εργαλειακή γνώση και την μηχανοποίηση της ανθρώπινης ζωής.⁸

Ο Tylor ορίζει την κουλτούρα ως «το σύνθετο εκείνο όλο που περιλαμβάνει τη γνώση, τις πεποιθήσεις, την τέχνη, την ηθική, το νόμο, την εθιμική πρακτική, καθώς

⁴ Βλ. Βουδούρη Δ., Στρατή Α., 1999, σελ. 54-56.

⁵ Βλ. Δεμερτζής Ν., 1988, σελ.90.

⁶ Βλ. Kluckhohn C., 1972, σελ. 488.

⁷ Βλ. Δεμερτζής Ν., 1988, σελ. 89.

⁸ Βλ. Hans K., 1965, σελ.63.

επίσης κι άλλες δεξιότητες και συνήθειες, που έχουν αποκτηθεί από τον άνθρωπο ως μέλος της κοινωνίας».⁹

Ο Norbert Elias αντιδιαστέλλει «πολιτισμό και κουλτούρα». Προσγράφει την πρώτη έννοια στη γαλλική και την αγγλική διανοητική παράδοση και ταξική συγκρότηση, ενώ τη δεύτερη στη γερμανική. Κατά τον Elias, η έννοια του πολιτισμού αναφέρεται στον πνευματικό και υλικό βίο, στις κυρίαρχες στάσεις, αντιλήψεις και συμπεριφορές, στα ηθικά πρότυπα, στα οικονομικά και τεχνολογικά επιτεύγματα, στην ισχύ του κράτους και την ευημερία του πληθυσμού. Αντίθετα, η έννοια της κουλτούρας, που φέρει ανάγλυφη τη σφραγίδα της γερμανικής οργανισμικής αντίληψης της εθνικής ταυτότητας, παραπέμπει αποκλειστικά και μόνο σ' ένα σώμα επιλεγμένων διανοητικών, καλλιτεχνικών και ηθικών επιτευγμάτων καθώς και στη λαϊκή παράδοση.¹⁰

Ο Georg Lukacs, στηριζόμενος κατά βάση στην αντίστοιχη προσέγγιση του Simmel, διέκρινε την κουλτούρα από τον πολιτισμό, θεωρώντας την πρώτη ως σύνολο των αξιακών αρχών, προτύπων, δεξιοτήτων και γνώσεων που εκλαμβάνουν τον άνθρωπο ως αυτοσκοπό, ενώ τον δεύτερο ως το άθροισμα των μεθόδων, των εργαλείων και των τεχνικών που συντελούν στη διατήρηση και τη βελτίωση της ανθρώπινης ζωής. Μια τέτοια προσέγγιση επιτρέπει στον Lukacs να θεωρήσει την κουλτούρα ως το πεδίο της ελευθερίας, ενώ τον πολιτισμό ως το πεδίο της αναγκαιότητας, που τείνει εγγενώς να εμπορευματοποιήσει, να χειραγωγήσει, να μαζοποιήσει και τελικά να καταστρέψει ή να εργαλειοποιήσει την κουλτούρα.¹¹

Για τον Geertz, «η κουλτούρα δεν είναι εξουσία, κάτι στο οποίο μπορεί να αποδοθούν αιτιακά και μονοσήμαντα τα κοινωνικά συμβάντα, οι συμπεριφορές, οι θεσμοί ή οι διαδικασίες. Είναι, απεναντίας, ένα πλαίσιο αναφοράς, κάτι μέσα στα όρια του οποίου όλα τα παραπάνω μπορούν να περιγράψουν προσφυσ, δηλαδή με πυκνότητα».¹²

Ο Peckham διατυπώνει επίσης την άποψη ότι τα γνωρίσματα κάθε κουλτούρας είναι δυνατό να διακριθούν σε δύο επιμέρους κατηγορίες: στην πρώτη εντάσσονται αυτά που αφορούν σε περιγράψιμα στοιχεία, όπως φυλή, γεωγραφικό/φυσικό περιβάλλον, μοντέλα οικονομικής οργάνωσης, θεσμικό πλαίσιο, θρησκεία, ήθη, δεσπόζουσες νοοτροπίες και ιδεολογίες¹³ και στην δεύτερη ταξινομούνται όσα θα μπορούσαμε να ονομάσουμε «κριτήρια εσωτερικής φύσης» όπως η ταυτότητα, η τάξη, η αξία και ο προσανατολισμός.¹⁴

Ο Said αναφέρει ότι η κουλτούρα «εκφράζει όλες εκείνες τις πρακτικές, όπως τις τέχνες της περιγραφής, της επικοινωνίας και της απεικόνισης, οι οποίες έχουν σχετική αυτονομία τις σφαίρες της οικονομίας, της κοινωνιολογίας και της πολιτικής και οι οποίες συχνά ενυπάρχουν σε αισθητικές φόρμες, ένας από τους βασικούς στόχους των οποίων είναι η απόλαυση. Βέβαια, εδώ περιλαμβάνονται, τόσο οι λαϊκές παραδόσεις σχετικά με μακρινά μέρη του κόσμου όσο και οι ειδικές γνώσεις που παρέχουν η Εθνογραφία, η Ιστοριογραφία, η Φιλολογία, η Κοινωνιολογία και η Ιστορία της Λογοτεχνίας».¹⁵

---

⁹ Βλ. Δεμερτζής Ν., 1988, σελ.91.

¹⁰ Βλ. Elias N., 1996, σελ. 60-67.

¹¹ Βλ. Outhwaite W., 1987, σελ.109-111.

¹² Βλ. Geertz C., 1973, σελ.14

¹³ Βλ. Peckham M., 1981, σελ. 37.

¹⁴ Βλ. Peckham M., 1981, σελ. 41.

¹⁵ Βλ. Said E., 1996, σελ.10.

1.3 Το πλαίσιο διαμόρφωσης των πολιτισμικών αξιών

Μέσω της διαδικασίας της κοινωνικοποίησης, τα μέλη μιας κοινωνίας αποκτούν τις απαραίτητες για μια επιτυχημένη κοινωνική ζωή ικανότητες και γνώσεις και αφομοιώνουν τις αξίες εκείνες που διευκολύνουν την επικοινωνία μεταξύ των μελών της κοινωνίας, έτσι ώστε να καθίσταται δυνατή η κοινή συμβίωση και παράλληλα να αναπτύσσεται η προσωπικότητα των ατόμων μέσα στα κοινωνικά πλαίσια που θέτει η κοινωνία.

Οι προαναφερόμενες αξίες είναι οι πολιτισμικές και είναι «οι αντιλήψεις των ατόμων ή των ομάδων σχετικά με το τι είναι επιθυμητό, πρόπον, καλό ή κακό. Οι διαφορές μεταξύ των αξιών αντιπροσωπεύουν τις βασικές πλευρές των διαφορών μεταξύ των επιμέρους πολιτισμών. Εκείνο που εκτιμούν τα άτομα επηρεάζεται έντονα από τον συγκεκριμένο πολιτισμό που στο οποίο συμβαίνει να ανήκουν».¹⁶

Ανάμεσα στις πολιτισμικές αξίες ιδιαίτερη σημασία παρουσιάζουν όσες αφορούν την ηθική. Από την άποψη ότι όλες οι κοινωνίες παρουσιάζουν κάποιο σύστημα αξιών αποδεκτής (ηθικής) συμπεριφοράς, οι ηθικές πολιτιστικές αξίες αποτελούν παγκόσμιο φαινόμενο. Η αξία της ανθρώπινης ζωής, η αξία της αμοιβαιότητας υποχρεώσεων και καθηκόντων σε ορισμένες σχέσεις, η αξία προστασίας της ιδιοκτησίας είναι μερικές από τις παγκοσμίως αποδεκτές πολιτιστικές αξίες. Συνήθως αυτές ρυθμίζουν αποφασιστικά ανθρώπινες ανάγκες και φιλοδοξίες. Σε όλες τις εποχές έχει παρατηρηθεί το φαινόμενο της σύγκρουσης των πολιτιστικών αξιών. Στις σύγχρονες κοινωνίες ιδιαίτερα αυτή αποτελεί το πλέον συνηθισμένο πολιτιστικό φαινόμενο. Αυτό οφείλεται κυρίως στην αλματώδη ανάπτυξη της τεχνολογίας και στην παραγωγή της μαζικής κουλτούρας. Σχετικά με τις πολιτισμικές αξίες ο Μάρξ και ο Ένγκελς αναφέρουν πως η φύση της παραγωγής τους καθώς και η στάση απέναντι σ' αυτές εξαρτώνται από το είδος της σχέσης που έχει κάθε άτομο με τα μέσα παραγωγής τους, μέσα από τα οποία επικοινωνεί με τις υλικές συνθήκες.

Εάν το άτομο καλύπτει τις υλικές του ανάγκες χωρίς να συνδέεται άμεσα με τα μέσα παραγωγής, δηλαδή αν αποξενώνεται από την εργασία (θεωρία της αποξένωσης), τότε δημιουργούνται προβλήματα στην πολιτιστική του ανάπτυξη. Οι πολιτιστικές αξίες πλέον δεν ανήκουν στους πραγματικούς δημιουργούς τους.¹⁷

Ακόμη, σύμφωνα με την Σακαλάκη, «η επιθυμία που, στο πλαίσιο της ψυχαναλυτικής θεωρίας, αποτελεί έναν από τους πόλους της αμυντικής σύγκρουσης, είναι στενά συνδεδεμένη με τη δομή του Εγώ και η μελέτη της εναπόκειται κυρίως στην ψυχολογία ή στην ψυχανάλυση. Ενώ οι αξίες δεν μπορούν να μελετηθούν, αν δεν ενταχθούν μέσα στο ιδεολογικό, πολιτισμικό, κοινωνικό-οικονομικό, πολιτικό πλαίσιο, μέσα στο οποίο καθίσταται σαφής και κατανοητή η σημασία τους. Άρα, συνδέονται περισσότερο με μια κοινωνιολογική προβληματική. Παρ' όλ' αυτά, η κλίμακα αξιών και η κλίμακα επιθυμιών παρουσιάζουν πολλές αντιστοιχίες και ομοιότητες και συχνά συγχέονται.»¹⁸

1.4 Η έννοια της συνείδησης

Ο όρος εμφανίζει ιδιαίτερη πολυσημία. Εμείς παραθέτουμε ορισμούς της σύμφωνα με τα φιλοσοφικά ρεύματα και κομβικούς στοχαστές:

Κατά τον Ned Block υπάρχουν δύο είδη συνείδησης: Η φαινομενολογική που καλύπτεται από τη φράση του Thomas Nagel: «Πώς είναι να είναι κάτι;». Δηλαδή

¹⁶ Βλ. Γκίντενς Α., 2002, σελ.97.

¹⁷ Βλ. Τσακηρίδη-Θεοφανίδη,Ο., 1991, σελ. 3938 - 3939.

¹⁸ Βλ. Σακαλάκη Μ., 1984, σελ. 31-32.

πρόκειται για καταστάσεις με φαινόμενες ιδιότητες. Και η συνείδηση πρόσβασης όπου το υποκείμενο έχει επίγνωση κάποιου πράγματος ή καθίσταται γνώστης κάποιου πράγματος. Δηλαδή το περιεχόμενο της συνειδητής κατάστασης μπορεί να εκφραστεί στις γλωσσικές δηλώσεις του υποκειμένου.

Η συνείδηση είναι ένα σύστημα συμπεριφορών, μια νευροφυσιολογική λειτουργία - η λογική της καθημερινής χρήσης των εννοιών. Σύμφωνα με τους φυσιολογικούς ο όρος συνείδηση νοείται ως μια συντομογραφία της οποίας το περιεχόμενο είναι η όποια πειραματική έρευνα διενεργείται στις περιοχές της νευροφυσιολογίας και του συμπεριφορισμού.

Η συνείδηση είναι μια νευρωνική λειτουργία η οποία χαρακτηρίζεται από χρόνο και εντοπισμό. Εδράζεται στο δικτυωτό σχηματισμό του εγκεφάλου και αποτελεί γνωστική διαδικασία και διέπεται από εγρήγορση. Η ανθρώπινη φύση διαχωρίστηκε από τα υπόλοιπα ανθρωποειδή, από τη χρονική στιγμή που έμαθε να χρησιμοποιεί σωστά την αποθηκευμένη και συσσωρευμένη νευρωνική εμπειρία, την οποία χαρακτήρισε συνείδηση. Στη συνείδηση εμπιρεύονται οι διαδικασίες μέσω των οποίων το άτομο αντιλαμβάνεται και διαφοροποιεί τα αισθητηριακά ερεθίσματα και αντιδρά με τον κατάλληλο τρόπο σε αυτά. Στη συνείδηση εμπιρεύονται οι λειτουργίες με τις οποίες το άτομο ολοκληρώνει πληροφορίες από διάφορες πηγές προκειμένου να ρυθμίσει τη συμπεριφορά του. Είναι να έχει κανείς επίγνωση των πραγμάτων μέσα στον κόσμο, να έχει νοητικές εικόνες επί του παρόντος.

Χαρακτηριστικά:

A) Η ικανότητα μετάβασης από το παρόν στο μέλλον, η ικανότητα πρόβλεψης του μέλλοντος μέσα από τη χρήση της εμπειρίας του παρελθόντος, μέσα από τη σύλληψη αφηρημένων εννοιών είναι βασική ιδιότητα της νόησης τους γένους του ανθρώπου. Μέσα σ' αυτή τη διαδικασία περιλαμβάνεται η δόμηση του εγώ αλλά και ο πολιτισμός και η επίγνωση του θανάτου.

B) Η παραπάνω ιδιότητα αποτελεί προϋπόθεση για την ανάπτυξη της συνείδησης ανώτερης τάξης (αναγνώρισης του εαυτού στο παρελθόν, το παρόν και το μέλλον) και αναδύεται – εκφράζεται στον φυσικό κόσμο από τη στιγμή που ο εγκέφαλος αποκτά ένα ορισμένο μέγεθος και εμφανίζονται εγκεφαλικές δομές όπως η έλικα Broca.

Ο ρόλος της συνείδησης συνίσταται στον κατάλληλο συντονισμό και την ολοκλήρωση των ποικίλων αισθημάτων και αντιλήψεων του οργανισμού καθώς και στην επιλογή ορισμένων από αυτά αποδίδοντάς τους ιδιαίτερη προσοχή προκειμένου ο οργανισμός να ανταπεξέλθει τις διαρκώς μεταβαλλόμενες πιέσεις από το περιβάλλον.

Δεν υπάρχει ένας γενικός αποδεκτός ορισμός της συνείδησης. Συνείδηση μπορεί να σημαίνει υποκειμενική ή φαινομενική εμπειρία. Αυτός είναι ο τρόπος με τον οποίο φαίνονται τα πράγματα σε μένα κατ' αντιδιαστολή προς τον τρόπο με τον οποίο είναι αντικειμενικά.

Το πρόβλημα βρίσκεται στο πώς δημιουργούνται υποκειμενικές εμπειρίες από αντικειμενικούς εγκεφάλους.

Μήπως η συνείδηση αποτελεί ένα επιπρόσθετο στοιχείο που εμείς ως ενσύνειδα όντα το έχουμε ή είναι κάτι εγγενές και αναπτύσσεται όπως οι εξελιγμένες ικανότητες της αντίληψης, της σκέψης και της βίωσης συναισθημάτων;

Daniel Dennett (1991), *Consciousness Explained* : Το πρόβλημα του καρτεσιανού «θεάτρου»: Η πλάνη να θεωρούμε ότι ο νους μας λειτουργεί ως εσωτερικός παρατηρητής των νοητικών παραστάσεων που δημιουργούνται από εμπειρίες, καθώς και η ανάκληση με

τη μνήμη των εικόνων σαν να προβάλλονται σε μια νοητή οθόνη. Κοντολογίς ο νους μας να λειτουργεί ως ένα είδος ιδιωτικού θεάτρου. Ο Dennett εστιάζει τον προβληματισμό του για τη συνείδηση και στα Qualia, τα οποία θεωρούνται ως άρρητες υποκειμενικές ποιότητες της εμπειρίας όπως πχ. η ερυθρότητα του κόκκινου χρώματος. Καταλήγει ότι η συνείδηση είναι ένα σύνολο «διαφωτιστικών μεταφορών».

William James(1842- 1910) *Principles of Psychology* : «Ροή της Συνείδησης», είναι η συνειδητή ζωή μας η οποία όντως μοιάζει με την αδιάκοπη ροή ενός ρεύματος από ήχους, ερεθίσματα, συναισθήματα που όλα συμβαίνουν το ένα μετά το άλλο στον εαυτό μας.

Ο Searle υποστηρίζει ότι η συνείδηση είναι κατεξοχήν βιολογικό φαινόμενο. Κάτι σαν φυσιολογική λειτουργία του σώματός μας. Έχει όμως και χαρακτηριστικά που δεν έχουν ορισμένα βιολογικά φαινόμενα, όπως την «υποκειμενικότητα». Δηλαδή ιδιωτικά γεγονότα που ανήκουν ατομικά σε κάθε άνθρωπο. Δεν ταυτίζεται με την προσοχή και την αυτογνωσία. Δηλαδή υπάρχει έμμεση αγωνία ή νευρικότητα που δεν έχει άμεση σύνδεση με τη γνώση. Υπάρχουν επίσης πολλά στοιχεία που λειτουργούν περιφερειακά στη συνείδηση και δεν εστιάζουν αποκλειστικά στο ένα γεγονός που συμβαίνει. Αναφορικά με την παραδοσιακή διάκριση σώματος και νου ο Searle επισημαίνει ότι οι συνειδητές καταστάσεις προκαλούνται από χαμηλότερου βαθμού νευροβιολογικές διαδικασίες στον εγκέφαλο και αποτελούν υψηλότερου βαθμού χαρακτηριστικό του εγκεφάλου. Δηλαδή τα ερεθίσματα του εξωτερικού κόσμου μετατρέπονται από το νευρικό σύστημα σε πολλαπλές βαθμίδες νευρωνικών ώσεων. Δηλαδή οι κύριοι μετατροπείς των χαμηλότερων λειτουργιών σε υψηλότερες είναι οι νευρώνες και οι συνάψεις. Οι εγκεφαλικές λειτουργίες προκαλούν συνειδητές λειτουργίες. Και αυτές οι συνειδητές λειτουργίες δεν αποτελούν μια ιδιαίτερη εξωυποκειμενική οντότητα αλλά μια υψηλότερη (ποιοτικότερη) λειτουργία του εγκεφάλου.

Το χαρακτηριστικότερο λάθος, κατά τον Searle, στην έρευνα της συνείδησης είναι η άγνοια της ουσιαστικής υποκειμενικότητας της συνείδησης και η αντιμετώπιση της ως αντικείμενο τρίτου προσώπου. Δηλαδή η ανάλυση με μπηχεβιοριστικούς ή υπολογιστικούς όρους είναι εσφαλμένη, καθότι δεν υπάρχει καμιά λογική και αναγκαία σύνδεση μεταξύ εσωτερικών, νοητικών αναπαραστάσεων και εξωτερικής δημόσιας συμπεριφοράς.¹⁹

1.5 Η έννοια της ταυτότητας

Η έννοια της «ταυτότητας» είναι δύσκολο να οριστεί. Η «ταυτότητα» είναι μια λέξη αμφίσημη. Από τη μια μεριά, σημαίνει την απόλυτη ομοιότητα ή ισότητα ανάμεσα σε άτομα, ομάδες, απόψεις, πράγματα ή σύμβολα, τα οποία ταυτίζονται το ένα με το άλλο αντίστοιχα. Από την άλλη μεριά, αντίθετα, υποδηλώνει το σύνολο των χαρακτηριστικών που διαφοροποιούν κάποιον ή κάτι από κάτι άλλο. Ανάμεσα υπάρχει μια αμφιβολία, «ταυτότητα» σημαίνει αυτό που κάποιος ισχυρίζεται πως είναι. Στην πραγματικότητα, όμως, οι ορισμοί των ταυτοτήτων ανήκουν στην δικαιοδοσία εκείνων που ορίζουν με όλες τις σημασίες της λέξης, δηλαδή σ' αυτούς που οριοθετούν, διαμορφώνουν και εξουσιάζουν.

---

¹⁹ Βλ. Σακελλαριάδης Α., σελ. 7-8.

Και τούτο γιατί η επαλήθευση των ισχυρισμών για την ταυτότητα εξαρτάται από μάλλον από την δύναμη που έχει ο ισχυριζόμενος να επιβάλλει την άποψή του παρά από το δίκιο του».²⁰

1.5.1 Η εθνική ταυτότητα

Τα τμήματα του πολιτισμού που έχουν κοινά πολιτιστικά χαρακτηριστικά, τα οποία τα διαφοροποιούν από άλλα μέρη του πολιτισμού αυτού, σχηματίζουν εξ' αυτού του λόγου εθνοτικές ομάδες. Η εθνότητα αναφέρεται σε πολιτιστικές διαφορές που διαφοροποιούν μια ομάδα από τις άλλες. Τα κύρια διαφοροποιητικά χαρακτηριστικά μια εθνοτικής ομάδας είναι η γλώσσα, η ιστορία ή καταγωγή, η θρησκεία και οι τρόποι ένδυσης και στολισμού.

1.5.2 Η πολιτιστική ταυτότητα

Σύμφωνα με τον Γκότοβο, με τον όρο πολιτισμική ταυτότητα εννοούμε μία από τις κοινωνικές ταυτότητες ενός υποκειμένου και συγκεκριμένα εκείνη που προκύπτει ως αποτέλεσμα της πολιτισμικής του ένταξης. Ειδικότερα με τον όρο πολιτισμική ταυτότητα γίνεται αναφορά τόσο στην κατηγορία στην οποία το υποκείμενο τοποθετεί τον εαυτό του και τοποθετείται από τους κοινωνικούς του εταίρους από πλευρά πολιτισμικού συστήματος (culture), όσο και στα βασικά γνώρισμα που χαρακτηρίζουν ή πιστεύεται ότι χαρακτηρίζουν όσους ανήκουν στην ίδια πολιτισμική κοινότητα, στην οποία ανήκει και το υποκείμενο.²¹

1.6 Παράγοντες διαμόρφωσης εθνικής και πολιτιστικής συνείδησης και ταυτότητας

Η διαδικασία διαμόρφωσης του εθνικισμού, σχετίζεται άμεσα και με τη διαδικασία του κοινωνικού εκσυγχρονισμού μέσα από την παρέλευση των παραδοσιακών μορφών κοινωνικής οργάνωσης. Το έθνος οφείλει να προστατεύει την ιστορική ιδιαιτερότητα του πολιτισμού του. Ο τρόπος για να επιτευχθεί αυτό είναι η εθνικοποίηση του παρελθόντος, ώστε να τεθεί στην υπηρεσία της πολιτικής που υπαγορεύεται από τον διαχωρισμό των εθνικών πολιτισμών.²²

Με αυτόν τον τρόπο, γίνεται εμφανής και απαραίτητη η ανάγκη για την ύπαρξη μια εθνικής ταυτότητας που διαμορφώνεται με στόχο την διαχείριση και αναπαραγωγή εθνικών συμβόλων, την διατήρηση των πολιτισμικών χαρακτηριστικών (γλώσσα, παιδεία, τέχνη) καθώς και των προτύπων συμπεριφοράς (ήθη, παραδόσεις) και εντέλει του προσδιορισμού του περιεχομένου της εθνικής πολιτικής.²³

Για την διαμόρφωση μιας ενιαίας πολιτιστικής ταυτότητας, στην αφετηρία σχηματισμού ενός κράτους, κύριος παράγοντας είναι η εμπέδωση μιας κοινής γλωσσικά παιδείας, η οποία δύναται να γίνει κτήμα όλων των πολιτών. Η παιδεία επισφραγίζει την ιδεολογία που τη διαπερνά, συμβάλλει, ώστε να ενσωματωθούν οι υποομάδες μιας επικράτειας στο σύνολο χωρίς καταναγκασμούς. Λειτουργεί δηλαδή, ως μέσο και «εργαλείο», για την χειραγώγηση διαφορετικών μειονοτικών ομάδων. Η δημιουργία

---

²⁰ Βλ. Βρύζας Κ., 1997, σελ. 196.

²¹ Βλ. Γκότοβος Α., 1991, σελ. 3932-3933.

²² Βλ. Κολιόπουλος Ι.Σ., 2001, σελ. 15

²³ Βλ. Λέκκας Π., 2001, σελ. 207-208.

κοινής ιστορίας με έμφαση στην εικαστική κουλτούρα μιας κοινωνίας είναι ένας άλλος παράγοντας διαμόρφωσης της πολιτιστικής ταυτότητας.²⁴

1.7 Τα πολιτιστικά μαθήματα

1.7.1 Μέθοδοι και τεχνικές διδασκαλίας των πολιτιστικών μαθημάτων

Τα πολιτιστικά μαθήματα θα μπορούσαν ίσως να διέπονται από τα παρακάτω στάδια:

- Καθορισμός στόχων.
- Αναζήτηση της πληροφορίας.
- Συγκέντρωση του υλικού.
- Ικανότητα έρευνας και καταγραφής.
- Βιωματική εμπειρία και ικανότητα συνεργασίας.
- Ομαδοσυνεργατική μέθοδο εργασίας.
- Αξιοποίηση οργανωτικών δεξιοτήτων.
- Αξιοποίηση επικοινωνιακών δεξιοτήτων.
- Κοινοποίηση της πληροφορίας.
- Θετική στάση στη δια βίου μάθηση.
- Δραματοποίηση καταστάσεων, η οποία διεγείρει τις νοητικές λειτουργίες των εκπαιδευόμενων, μέσα στο πλαίσιο της βιωματικής μάθησης, της οργάνωσης της συνεργασίας και της επικοινωνίας.

Οι έρευνες έχουν δείξει ότι οι άνθρωποι προτιμούν διαφορετικά στυλ μάθησης αν και ορισμένα άτομα μπορούν να χρησιμοποιήσουν παραπάνω από ένα μαθησιακά στυλ ανάλογα με τις περιστάσεις. Τα περισσότερα μοντέλα μαθησιακών στυλ δίνουν έμφαση σε ενεργητικές μεθόδους που βασίζονται στις συγκεκριμένες (αίσθηση), στην αναστοχαστική παρατήρηση (παρακολούθηση), στην αφηρημένη σκέψη με έννοιες (θεωρία) και στον ενεργητικό πειραματισμό (πράξη).²⁵

1.8 Ρόλος πολιτιστικών δραστηριοτήτων

Ως στοιχείο του πολιτισμού, η έννοια της πολιτιστικής δραστηριότητας αναφέρεται στην υλοποίηση των δραστηριοτήτων που οργανώνονται από οργανισμούς αποσκοπώντας στη συνεχόμενη παραγωγή προτύπων που θα ενισχύουν τον πολιτισμό και τις ευκαιρίες έκφρασης των κοινωνικών ομάδων. Τα παραγόμενα αγαθά στοχεύουν στη διαμόρφωση πολιτιστικής συνείδησης και όντα δημόσια, προσβλέπουν στο ευρύτερο δημόσιο συμφέρον. (Γκολοβράντζας, 2014)

Σε άλλον ορισμό που δίνεται στον νόμο Ν.3525/2007 περί Πολιτιστικής Χορηγίας, η πολιτιστική δραστηριότητα έχει σκοπό την προβολή, αξιοποίηση και προστασία πολιτιστικής κληρονομιάς, την προβολή του πολιτισμού ως δράση που στοχεύει στην προαγωγή, παραγωγή και διάδοση των γραμμάτων και των τεχνών (www.et.gr) (www.law-archaeology.gr)

Οι άτυπες μορφές εκπαίδευσης συμπεριλαμβάνουν τις πολιτιστικές δραστηριότητες και αποτελούν ένα μη συστηματικό και οργανωμένο πεδίο εκπαίδευσης.

---

²⁴ Βλ. Βούρτσης Ι., Μανακίδου Ε., 1999, σελ. 133.

²⁵ Βλ. Jackson R., 1996, σελ. 33-44.

Η άτυπη εκπαίδευση προσφέρει εναλλακτικές παιδαγωγικές δραστηριότητες και μεθόδους, που υποβοηθούν και συμπληρώνουν το τυπικό εκπαιδευτικό σύστημα.²⁶

Η προσέγγιση αυτών των μορφών εναλλακτικής μάθησης, μπορεί να γίνει είτε ατομικά είτε ομαδικά μέσω της οικογένειας ή του σχολείου. Επίσης, η επίσκεψη σ' ένα αρχαιολογικό χώρο ή μουσείο, η μελέτη άρθρων σε εφημερίδες ή σε περιοδικά και σε τηλεοπτικά προγράμματα πολιτιστικού περιεχομένου συγκροτούν κατάλληλα «εκπαιδευτικά» περιβάλλοντα για την εκλαΐκευση της επιστημονικής γνώσης.²⁷

Σύμφωνα με τον Γεώργιο Γαντζία, οι δραστηριότητες αυτές επιφέρουν πολιτιστικά αγαθά, τα οποία καλλιεργούνται μέσω συγκεκριμένων πολιτιστικών διαδικασιών εντός του πραγματικού και ψηφιακού πολιτισμικού τοπίου.²⁸

Ν.3525/2007, ΦΕΚ Α 16/26-01-2006, «Πολιτιστική Χορηγία», Άρθρο 1 («Ορισμοί»)

Οι πολιτιστικές δραστηριότητες συνεισφέρουν στην παραγωγή και προώθηση του πολιτισμού, στην δημιουργική ανάπτυξη του συμβάλλοντας στην ομαλή επικοινωνία των μελών της κοινωνίας με τα πολιτιστικά αγαθά.²⁹

---

²⁶ Βλ. Ψύλλος Δ., Καριώτογλου Π., 1996, σελ. 33-34.

²⁷ Βλ. Χαλκιά Α., 2002, σελ. 297-307.

²⁸ Μπιτσάνη, 2008, σελ. 7.

²⁹ Μπιτσάνη, 2003, σελ. 7.

2 ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β: ΤΟ ΜΟΥΣΕΙΟ

2.1 Ορισμός της έννοιας του μουσείου

Στην κοινωνία όπου ζούμε το μουσείο έχει μπει στην πολιτιστική μας ζωή σε τέτοιο βαθμό που σπάνια αναρωτιόμαστε για το πότε προσδιορίστηκε ως οργανισμός. Η συλλεκτική τάση των ανθρώπων είναι παλαιότατη και οι απαρχές των συλλογών ανάγονται στο μακρινότατο παρελθόν, ωστόσο όμως η έννοια του μουσείου προσδιορίζεται για πρώτη φορά στην Αμερική, το 1889³⁰, από τον Georges Brown Goode.

Σύμφωνα με αυτόν, το μουσείο είναι ένας οργανισμός που ασχολείται με τη «με τη συλλογή διδακτικών θεμάτων, το καθένα από τα οποία αντιπροσωπεύεται από κάποιο πολύ καλά επιλεγμένο δείγμα». Αργότερα, το 1895, θα ολοκληρώσει τη διατύπωσή του λέγοντας ότι «το μουσείο είναι ένας οργανισμός που διαφυλάσσει όσα αντικείμενα απεικονίζουν καλύτερα τα φυσικά φαινόμενα, τις τέχνες και τον πολιτισμό του ανθρώπου με σκοπό τον πλουτισμό των γνώσεων, τον διαφωτισμό και την πολιτισμική του ανύψωση.»³¹ Έκτοτε διατυπώνονται πολλοί άλλοι ορισμοί για το μουσείο είτε από μεμονωμένα άτομα είτε από διεθνείς οργανισμούς, ο καθένας από τους οποίους προσθέτει κατά κανόνα και κάποια επιπλέον παράμετρο.

Το 1973 ο Αμερικανικός Σύνδεσμος Μουσείων θα ορίσει ότι είναι «ένας οργανωμένος, μόνιμος, μη κερδοσκοπικός οργανισμός, αποσκοπών βασικά στην μόρφωση και την καλαισθησία, επανδρωμένος από επαγγελματικό προσωπικό, ο οποίος έχει και χρησιμοποιεί απτά αντικείμενα, τα φροντίζει και τα εκθέτει στο κοινό σύμφωνα με κάποιο συγκεκριμένο πρόγραμμα»³²

Στην Ευρώπη η ουσιαστική ενασχόληση με τον ορισμό του μουσείου ανάγεται στους χρόνους που ακολούθησαν τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Ήδη από το 1948, το Διεθνές Συμβούλιο Μουσείων (ICOM) αναφέρει στο πρώτο τεύχος του περιοδικού του ICOM News, ότι «η λέξη «μουσείο» περιλαμβάνει όλες τις συλλογές που είναι ανοικτές στο κοινό, είτε αυτές είναι τέχνης, είτε τεχνολογίας, επιστημονικές, ιστορικές, αρχαιολογικές, συμπεριλαμβανομένων και των ζωολογικών και βοτανικών κήπων, με την εξαίρεση όμως των βιβλιοθηκών εκτός αν αυτές διατηρούν μόνιμες εκθεσιακές αίθουσες».

Η λέξη «μουσείο» αναφέρεται σε κάθε μόνιμο φορέα που έχει ιδρυθεί για κοινωφελείς σκοπούς ώστε να συντηρεί, να μελετά να προβάλλει με ποικίλα μέσα αλλά κυρίως να εκθέτει για να επιμορφώνει το κοινό ένα σύνολο στοιχείων πολιτισμικής αξίας: συλλογές έργων τέχνης, ιστορικές, επιστημονικές, τεχνολογικές, ζωολογικούς και βοτανικούς κήπους, ενυδρεία... Στα μουσεία περιλαμβάνονται και οι δημόσιες βιβλιοθήκες και τα αρχεία που έχουν μόνιμως εκθεσιακούς χώρους.³³

Το 1975 διατυπώνεται ο τελικός ορισμός ως εξής: «Μουσείο είναι ένα μόνιμο ίδρυμα, μη κερδοσκοπικό, για την υπηρεσία και την εξέλιξη της κοινωνίας, ανοικτό στο κοινό, που ασχολείται με έρευνες σχετικά με τα υλικά κατάλοιπα του ανθρώπου και του περιβάλλοντός του, τα οποία αποκτά, συντηρεί, κοινοποιεί και βασικά εκθέτει, με σκοπό τη μελέτη, τη μόρφωση και την απόλαυση.

---

³⁰ Βλ. Ορφανίδη Λ., Λυριτζής Ι., 2006, σελ. 17.

³¹ Βλ. Ορφανίδη Λ., Λυριτζής Ι., 2006, σελ. 17.

³² Βλ. Ορφανίδη Λ., Λυριτζής Ι., 2006, σελ. 17.

³³ Βλ. Ορφανίδη Λ., Λυριτζής Ι., 2006, σελ. 18.

Στον ορισμό αυτόν ανταποκρίνονται, εκτός των μουσείων, τα ινστιτούτα συντήρησης και οι galleries εκθέσεων που εξαρτώνται από βιβλιοθήκες και αρχαιολογικά κέντρα, οι χώροι και τα μνημεία που χαρακτηρίζονται ως αρχαιολογικοί, εθνογραφικοί ή φυσικού κάλλους, καθώς και οι ιστορικές θέσεις και μνημεία που έχουν τη φύση μουσείων λόγω του τρόπου απόκτησης και συντήρησής τους, τέλος οι οργανισμοί που παρουσιάζουν ζώντα δείγματα ζωικών και φυτικών ειδών όπως ζωολογικοί και βοτανικοί κήποι, ενυδρεία,³⁴ κτλ. καθώς επίσης τα φυσικά πάρκα, τα επιστημονικά κέντρα και τα πλανητάρια».³⁵

2.1.1 Μουσείο...πίσω στο χρόνο: Ιστορική αναδρομή

Η έννοια «μουσείο» προέρχεται από την αρχαιοελληνική λέξη «Μουσείον», το οποίο αποτελούσε έναν χώρο λατρείας και διαμονής των Μουσών, των εννέα δηλαδή θεοτήτων που εκπροσωπούσαν την επική ποίηση, τη μουσική, την ιστορία, τη λυρική ποίηση, τη τραγωδία, το χορό, τη κωμωδία, την αστρονομία και τους ύμνους. Τον 2ο αιώνα μ.Χ. ο περιηγητής Πausανίας καταγράφει τα θέματα των πινάκων, τα οποία επισκέφτηκε στη βόρεια πτέρυγα των Προπυλαίων της αθηναϊκής Ακρόπολης, η οποία στέγαζε τον 5ο αιώνα π.Χ. μία Πινακοθήκη.³⁶

Αρχικά, το πρώτο Μουσείο στην παγκόσμια ιστορία συστάθηκε στην Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου τον 3ο π.Χ. αιώνα από τον Πτολεμαίο Σωτήρα. Περιλάμβανε κάποια αντικείμενα, αγάλματα, και εκμαγεία για αντιγραφή από καλλιτέχνες, αστρονομικά και χειρουργικά όργανα, καθώς επίσης βοτανικό και ζωολογικό πάρκο.

Η λειτουργία του πρώτου Μουσείου διέφερε από αυτή των σύγχρονων, καθώς ήταν κυρίως ένας χώρος μελέτης και συγκέντρωσης των επιστημών, έχοντας περισσότερο τη μορφή ακαδημίας. Το Μουσείο της Αλεξάνδρειας καταστράφηκε τον 3ο μ.Χ. αιώνα.³⁷

Κατά τη ρωμαϊκή περίοδο το Μουσείο εξελίσσεται. Παίρνει τη λατινική ονομασία «museum» και λειτουργεί όχι ως χώρος έκθεσης, αλλά ως τόπος συνάντησης «ανήσυχων προσωπικοτήτων» που συζητούν για θέματα φιλοσοφίας και επιστήμης. Κατά την ίδια περίοδο πολλές είναι οι ιδιωτικές συλλογές που φιλοξενούν στις επαύλεις τους οι πλούσιοι Ρωμαίοι και οι στρατηγοί.³⁸

Στο Μεσαίωνα (5ος. – μέσα 15ου αι.), η έκθεση συγκεντρωμένων αντικειμένων σε δημόσιους χώρους επικεντρώνεται σε θρησκευτικά αντικείμενα, όπως εικόνες και βιβλία, που προέρχονταν από εκκλησίες και μοναστήρια. Την ίδια περίοδο, οι Σταυροφόροι κατά την επιστροφή τους έφεραν πολύτιμα αντικείμενα από χώρες που λεηλάτησαν και τα δώρισαν στους ευγενείς της εποχής.³⁹

Στην Αναγέννηση (μέσα του 15ου μέχρι και 16ος αι.), ο όρος Μουσείο άρχισε να χρησιμοποιείται για να δηλώσει το σύνολο των θησαυρών που είχαν στην ιδιοκτησία τους οι πλούσιοι άρχοντες. Είναι η πρώτη φορά που ο όρος Μουσείο πλησιάζει στη σημερινή έννοια της λέξης.⁴⁰

Κατά τον 15ο αι. επίσης, στη Φλωρεντία, στο πολιτιστικό κέντρο της εποχής, χρησιμοποιείται η λέξη «μουσείο» για την περιγραφή της συλλογής του Lorenzo του

³⁴ Βλ. Ορφανίδη Λ., Λυριτζής Ι., 2006, σελ. 18-19.

³⁵ Βλ. Ορφανίδη Λ., Λυριτζής Ι., 2006, σελ. 19.

³⁶ Βλ. Οικονόμου Μ., 2003, σελ. 31.

³⁷ Βλ. Οικονόμου Μ., 2003, σελ. 31.

³⁸ Βλ. Οικονόμου Μ. 2003, σελ. 31-32.

³⁹ Βλ. Οικονόμου, Μ., 2003, σελ. 32.

⁴⁰ Βλ. Οικονόμου, Μ., 2003, σελ. 32.

Μεγαλοπρεπούς των Μεδίκων.⁴¹ Έπειτα, τους δύο επόμενους αιώνες στην Ευρώπη αναπτύσσονται «προθήκες» αξιοπερίεργων αντικειμένων της τέχνης και της φύσης, τα γνωστά cabinets of curiosities⁴², τα οποία αποτελούσαν διάφορα αξιοπερίεργα αντικείμενα από όλο τον κόσμο, όπως εργαλεία, μουσικά. «Το μουσείο ως μέσο αγωγής και εκπαίδευσης του παιδιού, η μελέτη του παιδικού μουσείου» όργανα, αποξηραμένα φυτά, ταριχευμένα ζώα, νομίσματα, μέταλλα, εικόνες, γλυπτά και εξωτικά αντικείμενα από μακρινές χώρες, όπως η Αφρική και η Ασία. Τα αντικείμενα αυτά στεγάζονταν σε διάφορες αίθουσες ή τις λεγόμενες galleries. Οι αίθουσες αυτές και τα galleries είχαν ιδιωτικό χαρακτήρα και το κοινό που φιλοξενούσαν ήταν περιορισμένο, αφού αποτελούνταν κυρίως από ευγενείς ή ξένους ταξιδιώτες. (Falk• Dierking, 1992).

Από τα τέλη του 17ου αιώνα και κυρίως τους 18ο και 19ο αιώνες, το πρώτο ανοιχτό μουσείο προς το κοινό είναι γεγονός. Η ιδιωτική συλλογή μετατρέπεται σε δημόσιο μουσείο. Ο Διαφωτισμός προσδίδει στο μουσείο επιστημονικό χαρακτήρα και βοηθάει στη μελέτη φυσικών φαινομένων. Ο χώρος του επιτρέπει την εφαρμογή επιστημονικών μεθόδων, όπως το πείραμα και η παρατήρηση, τα οποία συμβάλλουν και οδηγούν στην ανάπτυξη της επιστημονικής σκέψης.⁴³

Το τέλος του 19ου και οι αρχές του 20ού αι. σηματοδοτούνται από πληθώρα μουσείων με μεγάλη ποικιλία γνωστικών αντικειμένων, τόσο στην Ευρώπη όσο και στην Αμερική. Τα μουσεία αυτά αποκτούν πλέον περισσότερο τοπικό χαρακτήρα, ο οποίος αντανακλά (τουλάχιστον όσον αφορά την Ευρώπη) την άνευ προηγουμένου βιομηχανική εξέλιξη ορισμένων κρατών (όπως της Αγγλίας, της Γαλλίας και της Γερμανίας) και τις πολύ ανταγωνιστικές βιομηχανίες τους ανά τον υπόλοιπο κόσμο. Δυστυχώς, ο Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος επιφέρει την καταστροφή πολλών ευρωπαϊκών μουσείων με αποτέλεσμα να επιβραδυνθεί κάπως η εξέλιξή τους.⁴⁴

Ο 20^{ος} - 21^{ος} αιώνας αποτελεί το γεφύρωμα ανάμεσα στο κοινό και το μουσείο. Τόσο ο εσωτερικός, όσο και ο εξωτερικός χώρος, δομούνται με σκοπό την προσέλευση του ευρύτερου κοινού. Επίσης, τα εκθέματα προσδιορίζονται χρονολογικά και τοπικά, με απώτερο σκοπό την γνωστική πληροφόρηση του απλού κοινού. Προέκυψε λοιπόν, η ανάγκη για μία αλλαγή. Η αλλαγή είχε ως στόχο το μουσείο να χαρακτηρίζεται από λειτουργικότητα και «ελαστικότητα» στο χώρο του, σε αντίθεση με την αυστηρή οργάνωση της νεοκλασικής εποχής. Η ευχάριστη και δελεαστική ατμόσφαιρα και το ποικιλόμορφο υλικό που δομεί τους χώρους του μουσείου, θα οδηγήσουν σε νέα κίνητρα για προβληματισμό και δράση, θα προσελκύσουν το κοινό να αντλήσει πληροφορίες και συγκεκριμένα στοιχεία, να μελετήσει εξελίξεις και εφαρμογές και να ανακαλύψει νέες ιδέες, αξίες, αντιλήψεις και ενδιαφέροντα.

2.1.2 Ο ρόλος του μουσείου: Σκοποί λειτουργίας του μουσείου

Ο ορισμός του ICOM όπως έχει αναφερθεί σε προηγούμενο υποκεφάλαιο, τονίζει τον μακρόχρονο και σταθερό χαρακτήρα των μουσείων με κύριο σκοπό τη διαφύλαξη των συλλογών για το μέλλον και τις επόμενες γενιές. Ο κοινωνικός ρόλος και ο δημόσιος προορισμός τους, τα απενεργοποιεί από κάθε κερδοσκοπικό χαρακτήρα ή διανομή οικονομικού κέρδους σε μετόχους. Οφείλει να τονιστεί ότι τα μουσεία δεν λειτουργούν με κύριο σκοπό το κέρδος. Συγκεκριμένα, οι σκοποί λειτουργίας του μουσείου είναι:

---

⁴¹Βλ. Οικονόμου, Μ., 2003, σελ. 32.

⁴²Βλ. Οικονόμου, Μ., 2003, σελ. 32.

⁴³Βλ. Οικονόμου, Μ., 2003, σελ. 32-33.

⁴⁴Βλ. Ορφανίδη Λ., Λυριτζής Ι., 2013, σελ. 29.

- Η έκθεση και η διατήρηση των αντικειμένων, που αποτελούν και την καρδιά όλων των εργασιών του. Η έκθεση αποτελεί τη γλώσσα του μουσείου.
- Η προσφορά μιας σφαιρικής γνώσης στον επισκέπτη ανεξάρτητα από το βαθμό μόρφωσής του.
- Κατάκτηση πολιτιστικής συνείδησης, ώστε ο επισκέπτης να οδηγηθεί στην συνειδητοποίηση της συμμετοχής του στη δημιουργία του πολιτισμού, στο σεβασμό της εθνικής υπόστασης και στη προστασία του φυσικού και πολιτιστικού του περιβάλλοντος.
- Ο εκπαιδευτικός χαρακτήρας. Η οργάνωση του χώρου να προσφέρει στον επισκέπτη πληροφορίες σχετικά με τη θεματική περιοχή και να δέχεται ερεθίσματα που θα του προκαλέσουν την επιθυμία να ξανά επισκεφθεί το μουσείο, αλλά και την επιθυμία να ανακαλύψει νέους τρόπους για να διευρύνει αυτή τη γνωριμία.
- Η ελκυστική παρουσίαση των εκθεμάτων και η συνοδεία από τις συμπληρωματικές πληροφορίες, με σκοπό την απόκτηση γνώσεων, αλλά και την επίτευξη μιας ευχάριστης και διασκεδαστικής επίσκεψης στο μουσείο. (Αρχαιολογία, 1985).
- Πνευματική και ψυχική ανανέωση, καθώς και απόρροια βιωμάτων και εμπειριών με στόχο την αισθητική καλλιέργεια.
- Εμπλουτισμός της δράσης κάθε εκπαιδευτικού θεσμού.
- Η προσέγγιση, η κατανόηση και η ερμηνεία των παραγόντων που χαρακτηρίζουν την αρχιτεκτονική και την τέχνη.
- Η δημιουργία αυτόβουλης κριτικής άποψης.
- Η προσφορά ελευθερίας λόγου και δράσης, άμιλλας και τόλμης για νέους πειραματισμούς, μέσα από την παρατήρηση των εκθεμάτων.
- Καλλιέργεια φαντασίας και ευαισθησίας.
- Προετοιμασία της νεολαίας ώστε να μην θεωρεί ότι ζει σε έναν ξένο κόσμο.
- Η λειτουργία ως χώρου συνάντησης και αποκαλύψεων ⁴⁵

Συμπερασματικά, η σημασία του μουσείου αποτελείται από διαφορετικές πτυχές, καλύπτοντας ένα ευρύ παιδαγωγικό, κοινωνικό, οικονομικό και πολιτισμικό φάσμα. Όλες οι σημασίες συνδέονται μεταξύ τους, επιδρώντας στο κοινωνικό σύνολο για την έμμεση εξέλιξη του. Το Διεθνές Συμβούλιο Μουσείων (ICOM), προκειμένου να τονίσει την σπουδαιότητα του ρόλου των μουσείων, έθεσε από το 1977 την 18^η Μαΐου ως την παγκόσμια ημέρα εορτασμού των μουσείων. Στις 18 Μαΐου κάθε χρόνο η είσοδος στα μουσεία της Ελλάδας είναι ελεύθερη.

2.2 Η σημασία της μουσειακής εκπαίδευσης στη διδασκαλία των πολιτισμικών μαθημάτων

Η μουσειακή πράξη με όλους τους συντελεστές της, όπως μουσειολόγους, ιστορικούς, αρχαιολόγους, αρχιτέκτονες κοινωνιολόγους, εκπαιδευτικούς κ.α. καταφέρνει το σκοπό της, όταν τα αντικείμενα αποκτούν «λαλιά», κίνηση, ζωή, «όταν παίζουν τον ρόλο τους σαν τους ηθοποιούς του θεάτρου, όταν «προκαλούν» την ευαισθησία του κοινού να «δει», να μάθει τι, πως, που, πότε, γιατί να κατανοήσει την ιστορία, να αντιληφθεί την χαρά και τον πόνο του ανθρώπου, να ψυχαγωγηθεί. Έτσι από την αισθητική σύλληψη και την κοσμοθεωρητική θεώρηση της μουσειακής παράστασης εξαρτάται το τι θα «δει» και «πώς θα το δει», μεμονωμένα ή συνολικά, επιφανειακά ή δίνοντας βαθύτερη σημασία, αν θα συλλάβει τα αντικείμενα σαν μορφές στάσιμες ή σαν δυναμικές, οι οποίες κρύβουν μέσα

⁴⁵ Βλ. Κοντογιάννη Α., 1996, σελ.18 - Οικονόμου Μ., 2003, σελ. 16-19.

τους τη ζωή και την εξέλιξη. Στο μουσείο ο άνθρωπος του σήμερα συνδέεται μέσω των αντικειμένων τι υλικού πολιτισμού που δημιούργησε ο άνθρωπος του χτες.

Για να δημιουργηθεί η μουσειακή πράξη σημαντικός παράγοντας είναι η ζωντανή σύνδεση των μουσειακών αντικειμένων με την ιστορία τους με το περιβάλλον του ανθρώπου και τις συνθήκες που τα δημιούργησαν. Επίσης, με τη βοήθεια του λόγου (σε κασέτα, βίντεο), με την βοήθεια του κειμένου, της φωτογραφίας, της ζωγραφικής, της γλυπτικής, της αρχιτεκτονικής εξασφαλίζεται η σωστή προσέγγιση της ιστορίας, η συνειδητοποίηση του ιστορικού γίνεσθαι από το παρελθόν και το παρόν.⁴⁶

2.3 Μέθοδοι και τεχνικές διδασκαλίας της μουσειακής εκπαίδευσης

Οι τεχνικές διδασκαλίας αποτελούν τις εξωτερικές μορφές μάθησης, τα εξωτερικά στοιχεία της διδακτικής εργασίας, ενώ τις εσωτερικές της μορφές, την ουσία δηλαδή της διδασκαλίας, απαρτίζουν οι αρχές της διδακτικής – μαθησιακής διαδικασίας της μουσειακής εκπαίδευσης. Μια βασική διδακτική αρχή που θα πρέπει να προωθεί η μουσειακή εκπαίδευση είναι η *αρχή της αυτενέργειας*. Με βάση αυτή την αρχή, οποιαδήποτε μέθοδο διδασκαλίας και αν επιλέξει ο εκπαιδευτικός, πρέπει να σχεδιάσει την εφαρμογή της έτσι ώστε οι μαθητές να υποκινηθούν στην αυτενέργεια, ατομική, ή μέσα σε ομάδα εργασίας ή μέσα στο σύνολο της τάξης. Μια δεύτερη αρχή είναι η *αρχή της εποπτείας*. Εποπτεία είναι η γνωστική παράσταση που κερδίζεται από την αισθητηριακή επαφή του ατόμου με τα πράγματα. Βάση της θεωρείται η άμεση παρατήρηση των αντικειμένων. Άλλη βασική αρχή είναι η *αρχή της συνολικότητας*. Από ψυχολογική πλευρά έχει τονιστεί ότι η ανθρώπινη φύση είναι επιρρεπής στις ολικές θεωρήσεις των όντων. Η σωστή διδακτική πράξη πρέπει να αναφέρεται στο όλο, να προχωρεί στα επιμέρους και να επιστρέφει στη θεώρηση του όλου. Επίσης, μια σημαντική αρχή είναι η *αρχή της βιωματικότητας*. Η βιωματική διδασκαλία, αφού προϋποθέτει την σωστή χρήση όλων των διδακτικών αρχών, φθάνει στην αβίαστη συναισθηματική διέγερση του ατόμου. Ακόμα σπουδαία είναι η *αρχή της υλικής επάρκειας*. Ο εκπαιδευτικός πρέπει να κατέχει καλά το αντικείμενο του, αλλά να μην παραμένει στις υπάρχουσες γνώσεις, οφείλει να ενημερώνεται συνεχώς, ώστε να είναι επαρκής απέναντι στους μαθητές του. Τέλος, η *αρχή της αποδοτικότητας*, αναφέρεται αποκλειστικά στην απόδοση του εκπαιδευτικού, όχι του μαθητή και περιγράφει την θέληση του εκπαιδευτικού για την αυτοβελτίωσή του.⁴⁷

Η μέθοδος project είναι μια άλλη μέθοδος που προτείνεται στη διδασκαλία της μουσειακής εκπαίδευσης. Ένα πρόγραμμα project είναι μία ομαδική μεγάλης διάρκειας εργασία για την παραγωγή αποτελέσματος που αξιολογείται από τα μέλη της ομάδας. Τα οφέλη για τους μαθητές παρουσιάζονται ως εξής:

- Αναπτύσσουν την πρωτοβουλία και την υπευθυνότητά τους.
- Αποφεύγοντας την κατακερματισμένη θεωρητική γνώση κατανοούν την αλληλεξάρτηση των γνωστικών αντικειμένων και τη συμπληρωματικότητα των σχολικών μαθημάτων, και οδηγούνται στη σύνθεση.
- Τα εκάστοτε ερευνώμενα γεγονότα τοποθετούνται στο πολιτισμικό τους αλλά και ευρύτερα σε διεθνές πλαίσιο.
- Ερευνούν στο πλαίσιο αναφοράς, τις βιβλιοθήκες, το διαδίκτυο, ΜΜΕ.

⁴⁶ Βλ. Φ. Οικονομίδου- Μπότσιου, 1984.

⁴⁷ Βλ. Διδακτικές αρχές, Βιβλιοθήκη Παιδαγωγικής, Εθνικό Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, από ιστοσελίδα <https://eclass.uoa.gr/modules/document/file.php/PPP592/%CE%94%CE%99%CE%94%CE%91%CE%9A%CE%A4%CE%99%CE%9A%CE%95%CE%A3%20%CE%91%CE%A1%CE%A7%CE%95%CE%A3.pdf>.

- Ασκούνται στην κριτική αξιολόγηση και αξιοποίηση των πληροφοριών.
- Αναπτύσσουν κριτικό στοχασμό και κοινωνικές δεξιότητες.
- Καλλιεργούν τη συλλογικότητα και τη συνεργασία.
- Εθίζονται στη διαλεκτική με άλλα πολιτισμικά περιβάλλοντα και συνειδητοποιούν την αναγκαιότητα αλλαγής στάσεων, μετασχηματισμού και δράσης ως προέκταση της κοινωνικής γνώσης.
- Παράγουν πρωτότυπο υλικό.
- Αξιοποιούν και αναδεικνύουν τα ιδιαίτερα ταλέντα και τις δεξιότητές τους.
- Συνεργάζονται με την ευρύτερη κοινότητα.
- Ενισχύουν την αυτοεκτίμηση και αυτοπεποίθησή τους.

Ο ρόλος του εκπαιδευτικού αλλάζει, δίνει χώρο στον μαθητή και πρωτοβουλία και χαρακτηρίζεται από:

- Συντονισμό, τουλάχιστον κατά τα πρώτα βήματα.
- Δράση από το παρασκήνιο.
- Παροχή βοήθειας μόνο όταν είναι απαραίτητη.
- Συμμετοχή με ίσους όρους, όσο είναι δυνατόν.
- Υπομονή, όχι παρέμβαση.
- Εμπύκωση και διακριτική υποστήριξη στα δύσκολα σημεία.⁴⁸

Τέλος, μια άλλη μέθοδος, η διερευνητική, ή αλλιώς διαδικασία επίλυσης προβλήματος, περιλαμβάνει τα εξής στάδια:

- § Προσανατολισμός. (αφόρμηση)
- § Υπόθεση.
- § Ορισμός (διευκρίνιση): διευκρινίζονται οι έννοιες που χρησιμοποιούνται.
- § Διερεύνηση.
- § Τεκμηρίωση.(επιβεβαίωση)
- § Γενίκευση.⁴⁹

2.4 Μοντέλα και θεωρίες μάθησης της μουσειακής εκπαίδευσης

Σύμφωνα με την θεωρία του H. Gardner (1983-1993), υπάρχουν οκτώ (8) διαφορετικά είδη νοημοσύνης που ο κάθε άνθρωπος έχει αναπτύξει σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό και τα οποία είναι ισάξια:

- λεκτική
- λογική – μαθηματική
- χωροαντιληπτική
- μουσική
- σωματική – κινησιοαισθητική
- διαπροσωπική – επικοινωνιακή
- ενδοπροσωπική
- φυσιογνωστική

Τα ατομικά χαρακτηριστικά των μαθητευόμενων και οι διαφορετικοί τρόποι που αυτά επιδρούν σε μαθησιακές διαδικασίες υποστηρίζονται και από το μοντέλο της Bernice McCarthy. Σύμφωνα με το μοντέλο υπάρχουν κυρίως ερωτήματα που κινητοποιούν τον

⁴⁸ Βλ. Κροκίδη Ε., από ιστοσελίδα <https://www.slideshare.net/sidarieva/project-9560952>.

⁴⁹ Βλ. Κ. Βαϊνάς, από ιστοσελίδα <http://impschool.gr/deltio-site/?p=212>.

κάθε τύπο μαθητευόμενου. Συγκεκριμένα: α) το «γιατί» εκφράζει αυτούς που αναζητούν τη σημασία και τα συμφραζόμενα, μαθαίνουν ακούγοντας και παρακολουθώντας τις εξηγήσεις σε προβλήματα και βοηθούνται από άμεσες εμπειρίες και την επικοινωνία (imaginative learners), β) το «τι» ανταποκρίνεται σε αυτούς που αναζητούν και επομένως επικεντρώνονται σε λεπτομερείς πληροφορίες, δεδομένα και ειδικές γνώσεις, δηλαδή ασχολούνται με εκθεσιακά κείμενα και συμπληρωματικές πληροφορίες (analytic learners), το «πώς λειτουργεί αυτό;» για όσους επιθυμούν να λύνουν προβλήματα, βασίζονται στην προσωπική δράση για την επεξεργασία πληροφοριών που ενσωματώνουν στις προϋπάρχουσες γνώσεις και βρίσκουν ενδιαφέρον σε διαδραστικές εκθέσεις (common sense learners) και δ) το ερώτημα «τι γίνεται αν...;» που κινητοποιεί αυτούς που μαθαίνουν με το πείραμα, τη δοκιμή, το λάθος και την προσωπική ανακάλυψη (dynamic learners).⁵⁰

Σύμφωνα με την κονστρουκτιβιστή προσέγγιση, η οποία βασίζεται στις θεωρίες του J. Dewey, του J. Piaget, του L. Vigotsky, του W. Dithley και του H. Gardner, η γνώση διαμορφώνεται από το ίδιο το άτομο κατά την διάρκεια αλληλεπίδρασης του με το περιβάλλον, ατομικά και κοινωνικά. Η πραγματικότητα δεν αποτελεί μία και μοναδική αλήθεια που υπάρχει ανεξάρτητα από το άτομο. Είναι ιστορικά, κοινωνικά και προσωπικά προσδιορισμένη. Έτσι, σύμφωνα με αυτήν την προσέγγιση διαμορφώνονται προσωπικά και κοινωνικά νοήματα, τα οποία δομούνται ατομικά μέσω της αλληλεπίδρασης με το περιβάλλον, μέσω εμπειριών, εξηγήσεων και ερμηνειών του κόσμου στον εαυτό μας και τους άλλους. Συνεπώς, η μάθηση είναι μια διαδικασία κατά την οποία το άτομο έχει μια ενεργητική στάση στην επιλογή, οργάνωση και ερμηνεία των εμπειριών και δόμηση νοημάτων, η οποία εξαρτάται από προϋπάρχουσες γνώσεις και αξίες, από τους τρόπους συσχετισμού του παρελθόντος με το παρόν, από ιστορικές, κοινωνικές και πολιτιστικές παραμέτρους. Η μάθηση είναι μία κοινωνική δραστηριότητα σε άμεση σχέση με το υπόλοιπο της ζωής μας και με τους τρόπους που θα αξιοποιήσουμε τη νέα γνώση. Το συμπέρασμα της θεώρησης είναι ότι το επίκεντρο της μαθησιακής διαδικασίας μετατοπίζεται από το αντικείμενο της μάθησης στο μαθητευόμενο και έτσι για τα μουσεία κεντρικό σημείο έρευνας και ανάλυσης αποτελούν οι επισκέπτες. (Hein 1998)⁵¹

Επίσης, ο Gardner αναφέρει ότι η μάθηση προσεγγίζεται είτε μέσω μιας μιμητικής διαδικασίας, με σκοπό την πρόσληψη ενός συγκεκριμένου όγκου πληροφοριών και την ανάπτυξη βασικών δεξιοτήτων, είτε μέσω μετασχηματιστικών διαδικασιών, που διαμορφώνουν το άτομο μέσα από ενεργητική, δημιουργική, εξατομικευμένη διερεύνηση τομέων γνώσης. Κατά την διαδικασία αυτή, αυτός που οργανώνει και αξιολογεί τα προς μελέτη στοιχεία έχει τον ρόλο του απλού διαμεσολαβητή. Το ίδιο το άτομο (παιδαγωγούμενος) είναι εκείνο που μελετά τα στοιχεία και αποκτά ευκαιρίες και δυνατότητες επιλογής αξιολόγησης τους για να καταλήξει σε όστε συμπεράσματα. Αυτά τα συμπεράσματα μπορεί να διαφέρουν από την επίσημη και κυρίαρχη αντίληψη για ένα θέμα, αλλά έχουν σημασία για τον ίδιο ή την κοινωνική ομάδα στην οποία ανήκει.⁵²

---

⁵⁰ Βλ. Νικονάνου Ν., 2013, σελ. 81-82 και Cassels, 1996, σελ. 38-42.

⁵¹ Βλ. Νικονάνου Ν., 2013, σελ. 82-83.

⁵² Βλ. Μούλιου Μ., 2005, σελ. 10.

2.5 Παράγοντες προσδιορισμού ενός ολοκληρωμένου προγράμματος μουσειακής εκπαίδευσης

Με βάση τα σημερινά δεδομένα, οι εκπαιδευόμενοι όλων των βαθμίδων έχουν την δυνατότητα να προσεγγίσουν τα μουσεία με τρεις βασικούς τρόπους: την περιήγηση, τα εκπαιδευτικά προγράμματα και τις εκπαιδευτικές επισκέψεις (ξενάγηση).

A) Η αποκαλυπτική μέθοδος – η εξερεύνηση, περιήγηση

Η περιήγηση αυτή βασίζεται στην εξερεύνηση, στόχος της οποίας είναι να ενισχυθεί η αυτόβουλη ενεργητική στάση του επισκέπτη κατά την προσέγγιση των εκθεσιακών αντικειμένων, η άμεση επαφή του με τα εκθέματα και η βίωση του εκθεσιακού χώρου. Οι επισκέπτες μόνοι ή σε μικρές ομάδες, περιηγούνται ελεύθερα στο μουσείο, έρχονται σε άμεση επαφή με τα εκθέματα και το ερμηνευτικό υλικό, προσεγγίζοντας τα. Όμως οι διαδικασίες εξερεύνησης διαφοροποιούνται όσο αναφορά τη συμμετοχή των υπεύθυνων διεξαγωγής καθώς βασίζονται στη χρήση έντυπου υλικού, με τη βοήθεια του οποίου οι επισκέπτες προσεγγίζουν τα εκθεσιακά αντικείμενα. Συνεπώς, μιλάμε για μια δραστηριότητα που βασίζεται σε μια μορφή έμμεσης επικοινωνίας, δηλαδή εκπαιδευτικού υλικού, που συγχρόνως μπορεί να παρουσιάζει χαρακτηριστικά άμεσης επικοινωνίας. Στην εξερεύνηση, ο επισκέπτης μόνος του προσεγγίζει το μουσειακό περιβάλλον βασισμένος στο ειδικά σχεδιασμένο υλικό, τα φύλλα εργασίας, αλληλεπιδρώντας ίσως με άλλα άτομα και σε μερικές περιπτώσεις υποστηρίζεται από τον υπεύθυνο διεξαγωγής, δημιουργώντας έτσι μια σχέση άμεσης επαφής.⁵³

B) Εκπαιδευτικά προγράμματα μέσω project.

Τα εκπαιδευτικά προγράμματα αντιστοιχούν περισσότερα στα στάδια της μεθόδου project. Στη μουσειοπαιδαγωγική, η μέθοδος αυτή είναι ένα επιτυχημένο παράδειγμα για την σύνδεση θεωρίας και πράξης με στόχο την εμπειρία, την σημασία του ατομικού βιώματος, την ομαδική εργασία μέσω της μάθησης. Ο ανοιχτός της χαρακτήρας απαιτεί εκπαιδευτικές διαδικασίες με ανοιχτές εκβάσεις, στις οποίες οι επισκέπτες κινητοποιούνται για πράξη, ενεργητική συνδιαμόρφωση της ίδιας της εκπαιδευτικής διαδικασίας, για επιλογή θεμάτων και περιεχομένων, στόχων και μεθόδων προσέγγισης.

Τα project διακρίνονται σε τρεις φάσεις.⁵⁴ Στην πρώτη φάση, αυτή του προβληματισμού, συνεπάγονται οι διαδικασίες αναζήτησης, εντοπισμού, επικοινωνίας, ευαισθητοποίησης και ενημέρωσης για την επιλογή του θέματος, αλλά του σχεδίου δράσης για την επεξεργασία του. Στη δεύτερη φάση, διεξάγεται η υλοποίηση του έργου, της εξερευνητικής δραστηριότητας των ομάδων με συνεχή αξιολόγηση της διαδικασίας από τους ίδιους. Στην τρίτη φάση, επιταχύνεται η συγκέντρωση του υλικού, η παραγωγή επικοινωνιών μέσω και ο σχεδιασμός παρόμοιων δράσεων και η τελική κοινοποίηση των αποτελεσμάτων του έργου σε ένα ευρύτερο κοινό. Σε όλες τις φάσεις, περιλαμβάνονται διαλλείματα μεταξύ των ομάδων με στόχο να διατηρείται η συνείδηση της κοινής πράξης για ένα σκοπό. Τέλος, η εφαρμογή της μεθόδου project αντιστοιχεί στον τρόπο της εργασίας των μουσείων, δίνοντας έμφαση στην προσωπική έρευνα και ερμηνεία, τη συνεργασία και την διεπιστημονικότητα και κοινοποιώντας τη στο κοινό.⁵⁵

Γ) Οι εκπαιδευτικές επισκέψεις (ξεναγήσεις).

---

⁵³ Βλ. Νικονάνου Ν., 2013, σελ. 106-107.

⁵⁴ Frey K., 1986., σελ. 17-36, - Χρυσαφίδης Κ., 1994, 92-97.

⁵⁵ Βλ. Νικονάνου Ν., 2013, σελ. 115-116.

Κατά την διάρκεια μιας ξενάγησης, η ομάδα των επισκεπτών ακολουθεί τον υπεύθυνο διεξαγωγής, τον ξεναγό, σε μια προκαθορισμένη διαδρομή με προεπιλεγμένες στάσεις μέσα στους εκθεσιακούς χώρους. Ο επισκέπτης είναι παθητικός δέκτης των πληροφοριών που λαμβάνει σε σχέση με τα εκθέματα και έχει μια εμπειρία ακοής, θέασης και κίνησης. Ο υπεύθυνος διεξαγωγής βρίσκεται ανάμεσα στον επισκέπτη και το έκθεμα, ερμηνεύει το έκθεμα στον επισκέπτη και η επιτυχία εξαρτάται τόσο από το επιλεγμένο σενάριο ξενάγησης (επιλογή εκθεμάτων, περιεχομένων και τρόπων αφήγησης) με τα ενδιαφέροντα, τις επιθυμίες της κάθε ομάδας κοινού αλλά και του κάθε επισκέπτη ξεχωριστά όσο και από τον ίδιο τον υπεύθυνο διεξαγωγής και τις επικοινωνιακές του ικανότητες. Ξεναγήσεις πραγματοποιούνται σε οργανωμένες ομάδες κοινού, σε σχολικές ομάδες, τουριστικές ομάδες, αλλά μπορούν να γίνονται και σε συγκεκριμένες ώρες λειτουργίας του μουσείου για όσους βρίσκονται τυχαία εκεί και δημιουργούν επιτόπου μια άτυπη ομάδα.

Μία περίπτωση ξεναγήσεων είναι οι δραματοποιημένες ξεναγήσεις, στις οποίες οι υπεύθυνοι διεξαγωγής υποδύονται συγκεκριμένους ρόλους. Συγκεκριμένα, είναι μεταμφιεσμένοι και υποδύονται ένα χαρακτήρα από την περίοδο στην οποία αναφέρεται το εκθεσιακό περιεχόμενο ή και από το σήμερα. Μερικές φορές, οι υπεύθυνοι διεξαγωγής μπορούν να παίζουν ρόλους από διαφορετικές ιστορικές περιόδους. Τέλος, μπορεί να έχουν μόνο στοιχειώδη μεταμφίεση, την οποία αλλάζουν ανάλογα με την εκθεσιακή αίθουσα και την πορεία της ξενάγησης.⁵⁶

Γενικά, τα εκπαιδευτικά προγράμματα αναπτύσσονται σε διαφορετικά στάδια με διαφορετικές μεθόδους. Τα πιο συνηθισμένα στάδια είναι :

A) Εισαγωγή στο μουσείο και στη θεματική του εκπαιδευτικού προγράμματος, συνήθως με την εφαρμογή της μεθόδου της αφήγησης. Το στάδιο αυτό μπορεί να διεξάγεται και σε χώρο εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων με την χρήση εποπτικού και εκπαιδευτικού υλικού.

B) Προσέγγιση εκθεμάτων και ερμηνευτικού υλικού μέσα στην έκθεση. Στο στάδιο αυτό, μπορεί να εφαρμόζεται η μέθοδος της αφήγησης ή της αποκαλυπτικής μεθόδου, ανάλογα με την ξενάγηση ή την εξερεύνηση. Συχνά, η προσέγγιση των εκθεμάτων μπορεί να χωρίζεται σε δύο άλλα στάδια, δραματοποιημένες συζητήσεις και εξερεύνηση. Στην τελευταία, δίνονται φύλλα εργασίας και ακολουθεί ομαδική εργασία.

Γ) Εφαρμογή βιωματικών μεθόδων προσέγγισης των θεματικών του εκπαιδευτικού προγράμματος, όπως η συμμετοχή σε υλικές δραστηριότητες και σε παιχνίδια.

Ο χρόνος διεξαγωγής των περισσότερων σταδίων είναι συνήθως δύο ώρες αλλά μπορεί να υπάρχουν δραστηριότητες μεγαλύτερης ή και μικρότερης διάρκειας. Όταν τα εκπαιδευτικά προγράμματα απευθύνονται σε σχολικές τάξεις, οι δραστηριότητες μπορούν να ακολουθούνται από: 1) την προετοιμασία στη σχολική τάξη, όπου ο εκπαιδευτικός ενημερώνει για τις θεματικές του εκπαιδευτικού προγράμματος ενώ σπάνια πηγαίνουν οι εμπυχωτές στο σχολείο. 2) Εμβάθυνση στη σχολική τάξη μετά τη συμμετοχή στις επιτόπιες εκπαιδευτικές δραστηριότητες στο μουσείο με εκπαιδευτικό υλικό για μαθητές και εκπαιδευτικούς.⁵⁷

Συνοψίζοντας, ο σχεδιασμός και η οργάνωση μιας εκπαιδευτικής επίσκεψης πρέπει να γίνεται συλλογικά, εκπαιδευτικός και μαθητές να επιλέγουν μαζί το μουσείο. Πρωταγωνιστικό ρόλο πάντα έχουν οι μαθητές ενώ ο εκπαιδευτικός αναλαμβάνει το ρόλο

⁵⁶ Βλ. Νικονάνου Ν., 2013, σελ. 98-99, 101-102.

⁵⁷ Βλ. Νικονάνου Ν., 2013, σελ. 132-133.

του συντονιστή. Οι συμμετέχοντες λαμβάνουν ερεθίσματα βλέποντας τα εκθέματα ενώ μετά το τέλος της επίσκεψης, στην τάξη ακολουθούν δραστηριότητες, για να γίνει αντιληπτό αν κατανόησαν όσα περιηγήθηκαν μέσα στο μουσείο. Ωστόσο, απαραίτητη κρίνεται η συνεργασία εκπαιδευτικών και μουσειοπαιδαγωγών. Η ξενάγηση του εκπαιδευτικού από κάποιον μουσειοπαιδαγωγό, βοηθάει και τους ίδιους τους μαθητές.

3 ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ : ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

3.1 Σχεδιασμός και υλοποίηση εκπαιδευτικού προγράμματος βασισμένο στον αρχαιοελληνικό μύθο

Στα πλαίσια της παρούσας πτυχιακής εργασίας, σχεδιάστηκε και υλοποιήθηκε ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα, σε παιδιά της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης. Το πρόγραμμα με τίτλο «Τα παιδιά εξερευνούν το Μουσείο της Ερέτριας μέσα από τον μύθο» σχεδιάστηκε για μαθητές δημοτικού σχολείου και πραγματοποιήθηκε στις 14/5/2018. Επίσης, κατά την διάρκεια του προγράμματος θα φανεί η δημιουργικότητα χωρίς καταναγκασμό, η ενεργή συμμετοχή, η αποτελεσματικότητα της άτυπης μάθησης, η σύνδεση της γνώσης με την εμπειρία, της μάθησης με την ψυχαγωγία και η δημιουργική εκμετάλλευση του ελεύθερου χρόνου. Το συγκεκριμένο πρόγραμμα βασίστηκε στις γνώσεις και στις εμπειρίες καθ' όλη την διάρκεια των σπουδών μου.

3.2 Παρουσίαση εκπαιδευτικού προγράμματος με τίτλο «Τα παιδιά εξερευνούν το μουσείο της Ερέτριας μέσα από τον μύθο»

Το πρόγραμμα «Τα παιδιά εξερευνούν το μουσείο της Ερέτριας μέσα από τον μύθο» σχεδιάστηκε για 19 μαθητές της Γ' τάξης και υλοποιήθηκε στο 2^ο Δημοτικό Σχολείο Αλιβερίου. Στην αίθουσα προβολών του σχολείου υπήρξε γνωριμία με τα παιδιά και ακολούθησε μία συζήτηση σχετικά με βασικές έννοιες και μουσειολογικές πρακτικές, όπως α) τι είναι μουσείο, β) τι υπάρχει μέσα σ' ένα μουσείο, γ) τι είναι τα εκθέματα, δ) τι είναι οι προθήκες, ε) ποιοι είναι οι κανόνες ενός μουσείου, στ) γιατί θα αποφάσιζαν να επισκεφτούν κάποιο μουσείο. Στη συνέχεια, τους αποκάλυψα ότι θα μιλήσουμε για το Μουσείο της Ερέτριας και τον μύθο της «Ο Ηλίας, το κανατάκι και ο Κένταυρος που μιλούσε» και αν γνωρίζουν τι είναι ο μύθος. Παράλληλα έγινε προβολή εικονικής περιήγησης εφόσον δεν ήταν δυνατή η επίσκεψη μας στο μουσείο. Ακολούθησε η αφήγηση του μύθου σε συνδυασμό με PowerPoint. Ως εποπτικό μέσο διδασκαλίας, επιλέχθηκαν πέντε (5) εκθέματα από το Μουσείο της Ερέτριας, τα οποία είχα δημιουργήσει σε PowerPoint για την καλύτερη κατανόηση αλλά και ψυχαγωγία των παιδιών. Στη συνέχεια, στην αίθουσα εικαστικών μοιράστηκαν φύλλα με δραστηριότητες (ερωτήσεις – απαντήσεις, λαβύρινθος, ομαδική δραστηριότητα με ζωγραφική αμοφορέων). Το πρόγραμμα ολοκληρώθηκε με την «ανταλλαγή δώρων». Μοιράστηκαν στα παιδιά βραβεία για την συμμετοχή τους στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα.

Στόχος του προγράμματος ήταν τα παιδιά μέσα από τον μύθο να γνωρίσουν μερικά από τα εκθέματα που φιλοξενεί το Μουσείο της Ερέτριας και να μάθουν την ιστορία τους και την προέλευσή τους. Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα ολοκληρώθηκε σε μια μέρα και είχε διάρκεια τεσσάρων διδακτικών ωρών τηρώντας τα ενδιάμεσα διαλείμματα. Περιείχε, επίσης, έναν εκπαιδευτικό φάκελο που δόθηκε στην δασκάλα των μαθητών, ώστε να γνωρίσει αναλυτικά τι θα ακολουθήσει και φύλλα αξιολόγησης του προγράμματος που με την ολοκλήρωσή τους μοιράστηκαν σε μαθητές και εκπαιδευτικό.

3.2.1 Εκπαιδευτικός φάκελος προγράμματος

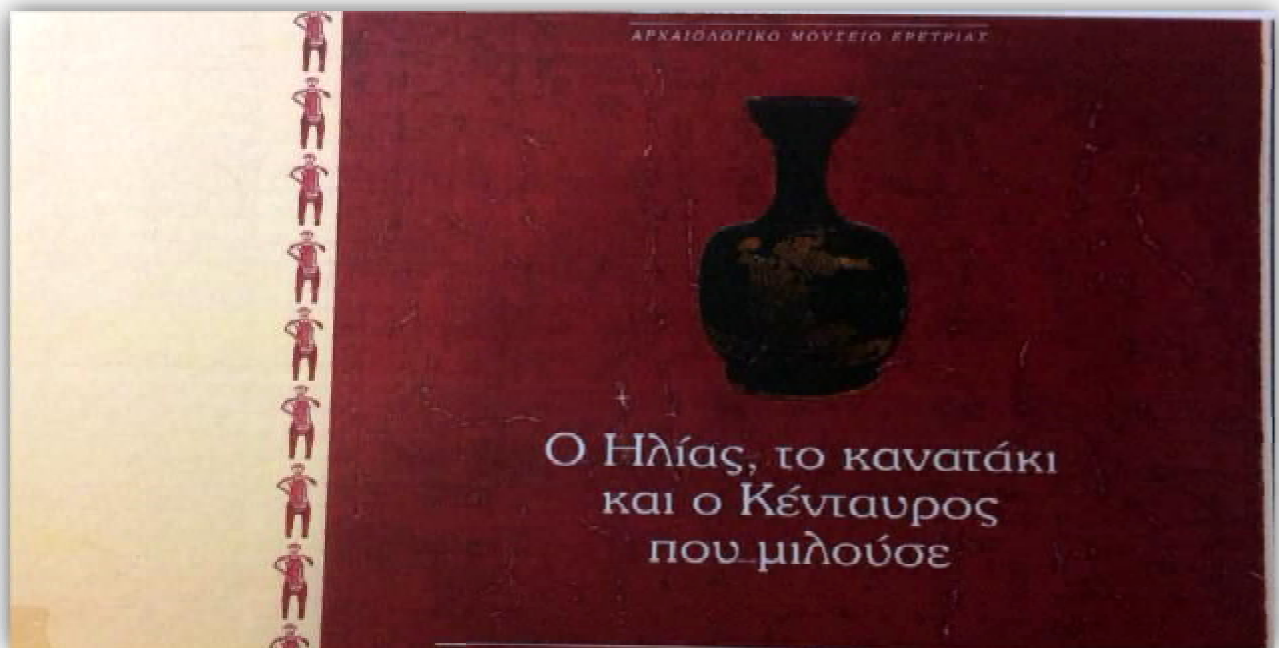
Εκπαιδευτικό πρόγραμμα

«Τα παιδιά εξερευνούν το Μουσείο της Ερέτριας μέσα από τον μύθο»

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΣ ΦΑΚΕΛΟΣ

- + Τίτλος προγράμματος : «Τα παιδιά εξερευνούν το Μουσείο της Ερέτριας μέσα από τον μύθο».
- + Θέμα προγράμματος : Ο αρχαιοελληνικός μύθος και το Μουσείο της Ερέτριας.
- + Ομάδα κοινού που απευθύνεται : Μαθητές της Γ΄ τάξης του Δημοτικού σχολείου Αλιβερίου.
- + Παρουσίαση του προγράμματος : Το πρόγραμμα θα πραγματοποιηθεί στις αίθουσες προβολών και εικαστικών του Δημοτικού σχολείου Αλιβερίου. Θα υπάρξει συμμετοχή από τους 19 μαθητές του τμήματος με θέμα τον μύθο και τα σημαντικότερα εκθέματα του Μουσείου της Ερέτριας. Θα ξεκινήσουμε μία συζήτηση με έννοιες που σχετίζονται με το μουσείο και μια εικονική περιήγηση του. Στη συνέχεια ακολουθεί η αφήγηση του μύθου «Ο Ηλίας, το κανατάκι και ο Κένταυρος που μιλούσε» σε μορφή PowerPoint.

Ως εποπτικό μέσο διδασκαλίας, επιλέχθηκαν πέντε (5) εκθέματα από το Μουσείο της Ερέτριας, σε PowerPoint για την καλύτερη κατανόηση αλλά και ψυχαγωγία των παιδιών.

Εικόνα 1. Σύμπλεγμα Θησέα-Αντιόπης

Εικόνα 2. Κένταυρος

Εικόνα 3 Ταφικός αμφορέας

Εικόνα 4. Μελανόμορφος ταφικός αμφορέας

Εικόνα 5. Παιχνίδι σε μορφή αλόγου

Στη συνέχεια, στην αίθουσα εικαστικών θα μοιραστούν φύλλα με δραστηριότητες (ερωτήσεις-απαντήσεις, λαβύρινθος, ομαδική δραστηριότητα με ζωγραφική αμοφορέων).

ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

✓ ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ - ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

ΕΡΩΤΗΣΗ 1^Η:

Ποιες μορφές αναπαριστάνει το διπλανό σύμπλεγμα από το μουσείο της Ερέτριας;

ΑΠΑΝΤΗΣΗ:

.....
.....

ΕΡΩΤΗΣΗ 2^Η:

Κένταυρος από το Λευκαντί.

Σε ποιο μέρος βρέθηκε;

.....

Τι παριστάνει; (απάντησε με δικά σου λόγια)

.....
.....

ΕΡΩΤΗΣΗ 3^Η:

Από τι υλικό είναι φτιαγμένο το αλογάκι και ποιοι το χρησιμοποιούσαν εκείνη την εποχή;

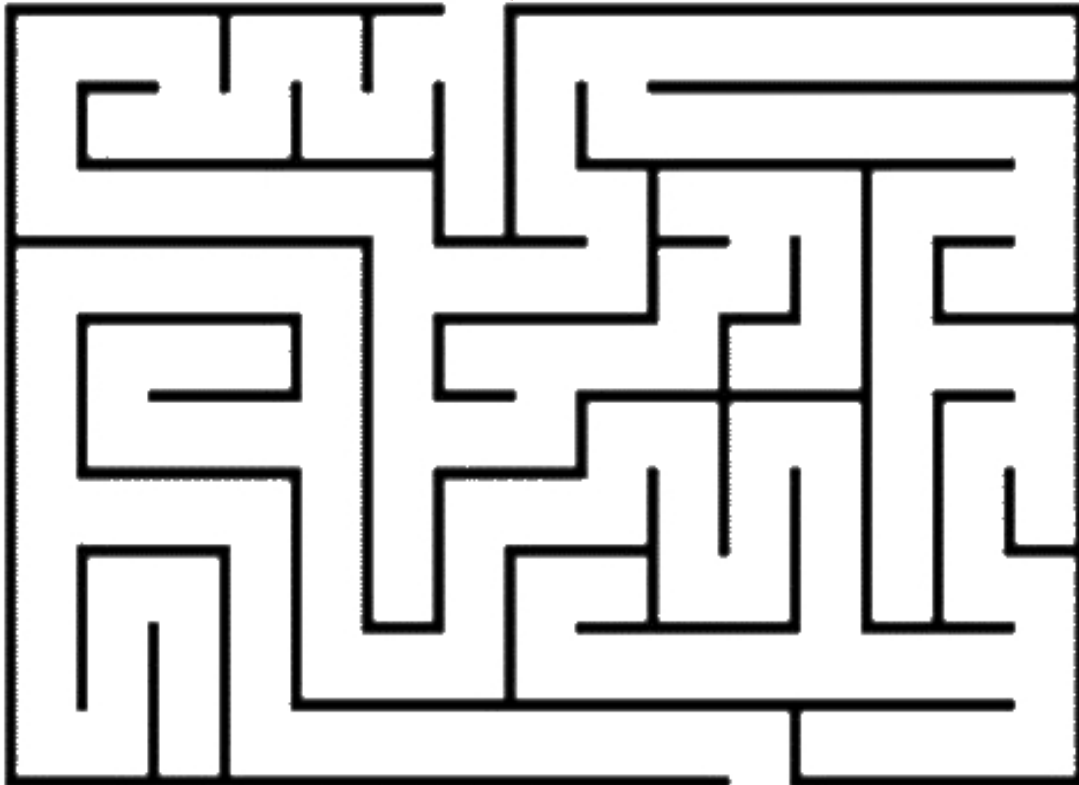
ΑΠΑΝΤΗΣΗ:

.....
.....

✓ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ - ΛΑΒΥΡΙΝΘΟΣ:

«Οδήγησε σωστά τον Ηλία ώστε να φτάσει στον Κένταυρο».

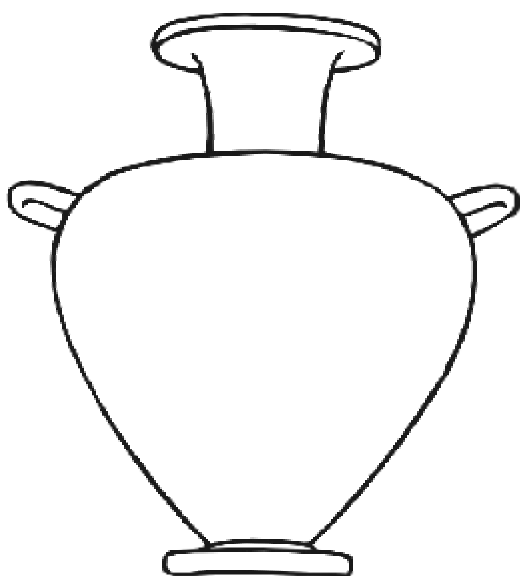

✓ ΟΜΑΔΙΚΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ - ΩΡΑ ΝΑ ΖΩΓΡΑΦΙΣΟΥΜΕ!

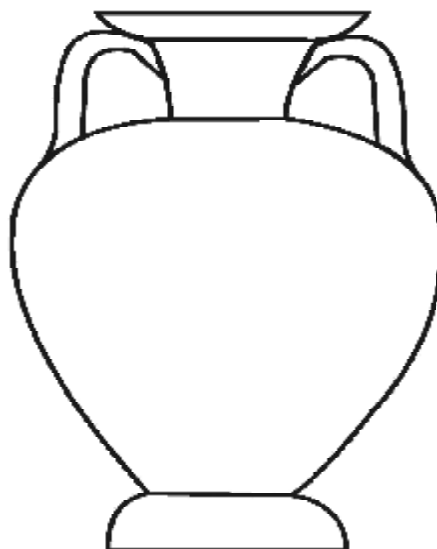
Ζωγραφίστε με μαρκαδόρους ή ξυλομπογιές χωρισμένοι σε ομάδες τον αμφορέα, με ότι σας έκανε μεγαλύτερη εντύπωση από το πρόγραμμα.

Εδώ τα παιδιά θα ζωγραφίσουν σε κόλλες Α3 τους αμφορείς.

ΟΜΑΔΑ Α΄

ΟΜΑΔΑ Β΄

Όταν το εκπαιδευτικό πρόγραμμα φτάσει στο τέλος του θα μοιραστούν φύλλα αξιολόγησης στην εκπαιδευτικό και στους μαθητές. Ωστόσο μια έκπληξη θα περιμένει τα παιδιά..θα μοιραστούν βραβεία για την συμμετοχή τους στο πρόγραμμα.

Εκπαιδευτικοί στόχοι του προγράμματος :

1. Η εξοικείωση των μαθητών με τις έννοιες όπως μουσείο, εκθέματα κ.τ.λ.
2. Να μάθουν τα παιδιά τους τρόπους συμπεριφοράς μέσα στο μουσείο.
3. Να γνωρίσουν τα παιδιά τον αρχαιοελληνικό μύθο.
4. Να εξερευνήσουν το μουσείο της Ερέτριας.
5. Να γνωρίσουν σημαντικά εκθέματα του μουσείου.
6. Να ζωγραφίσουν τους δικούς τους αμφορείς.
7. Να συμμετάσχουν σε ένα θεατρικό παιχνίδι.
8. Να γίνει το μουσείο ελκυστικό με όλους τους παραπάνω τρόπους.

Μαθησιακοί στόχοι του προγράμματος :

1. Δημιουργικότητα χωρίς καταναγκασμό.
2. Ενεργό συμμετοχή.
3. Αποτελεσματικότητα της άτυπης μάθησης.
4. Σύνδεση της γνώσης με την εμπειρία.
5. Σύνδεση της μάθησης με την ψυχαγωγία.
6. Δημιουργική εκμετάλλευση του ελεύθερου χρόνου.

Διάρθρωση του προγράμματος :

Στην πρώτη συνάντηση και τελευταία συνάντηση πραγματοποιήθηκε η γνωριμία με τα παιδιά και στη συνέχεια ξεκίνησε το πρόγραμμα με προβολή PowerPoint στην αίθουσα προβολών του σχολείου. Στην αίθουσα εικαστικών ακολούθησαν οι δραστηριότητες που έχουν προαναφερθεί.

Θετικά αποτελέσματα του προγράμματος :

Τα παιδιά λόγω της μικρής τους ηλικίας δεν είχαν επισκεφτεί στην πλειοψηφία τους κάποιο μουσείο. Έτσι, μέσω του συγκεκριμένου μουσειοπαιδαγωγικού προγράμματος τα παιδιά ξεκίνησαν να εξοικειώνονται με ένα μουσείο ώστε να υπάρξει μια καλή αρχή και προοπτική να επισκέπτονται μουσεία στο μέλλον. Σε συνδυασμό με τις δραστηριότητες, ψυχαγωγήθηκαν, άλλαξαν τη δομή και τον τρόπο μάθησης τους και έφτιαξαν κάτι διαφορετικό και σύμφωνα με το γούστο τους πέραν των όσων προσπαθούν στα υπόλοιπα σχολικά μαθήματά τους. Το γεγονός ότι στο πρόγραμμα υπήρχε η ευελιξία προσαρμογής σύμφωνα με τις ικανότητες του κάθε μαθητή, έδωσε στα παιδιά αυτοπεποίθηση και διάθεση για συμμετοχή.

3.3 Δυσκολίες – εμπόδια και βελτιωμένες προτάσεις

Η συνεργασία μου με το διευθυντή του σχολείου καθώς και τις δύο δασκάλες του τμήματος που παρουσίασα το εκπαιδευτικό πρόγραμμα ήταν άριστη. Με βοήθησαν κατά τη σύσταση του ίδιου του προγράμματος (προτείνοντας ιδέες), όσο και για την ημέρα διεξαγωγής του προγράμματος, δίνοντας μου την επιλογή των ωρών που εγώ επιθυμούσα να το υλοποιήσω. Επέλεξα να απασχολήσω τα παιδιά τις τέσσερις πρώτες διδακτικές ώρες τους. Ο χρόνος ήταν αρκετός για να παρουσιάσω στους μαθητές το μουσειοπαιδαγωγικό, όπου περιελάμβανε γνωριμία, συζήτηση με τα παιδιά για το μουσείο της Ερέτριας και τέλος ενδιαφέρουσες δραστηριότητες (ερωτήσεις-απαντήσεις, λαβύρινθος, ζωγραφική).

Αρχικά, η γνωριμία μου με τα παιδιά έγινε πρώτη φορά με την παρουσίαση του εκπαιδευτικού προγράμματος, ενώ η δασκάλα είχε ενημερώσει από την προηγούμενη μέρα τους μαθητές, κάτι πολύ βοηθητικό για μένα. Τα περισσότερα παιδιά δεν έδειξαν να κουραστήκαν καθ' όλη την διάρκεια του προγράμματος, διότι υπήρχαν και τα διαλλείματα ενδιάμεσα, μόνο δύο παιδιά ίσως κουράστηκαν προς το τέλος του προγράμματος αλλά και αυτό το χειρίστηκα, γιατί γνώριζα από πριν από την δασκάλα για την διάσπαση προσοχής τους. Έτσι, έστρεψα την προσοχή μου σε εκείνα, μιλώντας και εξηγώντας τους αν δεν είχαν καταλάβει κάτι από το πρόγραμμα, που τα άλλα παιδιά είχαν εμπεδώσει πιο γρήγορα.

Την τέταρτη και τελευταία ώρα αφού ολοκληρώσαμε όλες τις δραστηριότητες, μοίρασα φύλλα αξιολόγησης στα παιδιά λέγοντας τους ότι αν τα συμπληρώσουν θα με βοηθήσει πολύ να καταλάβω αν έμειναν ευχαριστημένοι από το εκπαιδευτικό μου πρόγραμμα και εκείνα με χαρά δέχτηκαν. Φύλλο αξιολόγησης μοίρασα και στις δασκάλες, στις οποίες φάνηκε πολύ ωραία ιδέα, καθώς ήθελαν να γράψουν και εκείνες την γνώμη τους.

Τέλος, η μόνη δραστηριότητα που θα ήθελα να πραγματοποιήσω αλλά δεν κατάφερα, ήταν το θεατρικό παιχνίδι που είχαμε σκεφτεί με την καθηγήτρια της θεατρικής αγωγής. Δεν υλοποιήθηκε λόγω έλλειψης χρόνου (το σχολείο έκλεινε για το καλοκαίρι), και έτσι δεν θα προλάβαινα σε ελάχιστο χρονικό διάστημα να στήσω ένα ολοκληρωμένο σωστά παιχνίδι, το οποίο χρειάζεται προεργασία. Καταθέτω στην παρούσα μελέτη τον σχετικό σχεδιασμό. Είχαμε αποφασίσει μαζί με την θεατρολόγο τους να πραγματοποιήσουμε μια παντομίμα. Πιο συγκεκριμένα, τα παιδιά θα κρατούσαν κάρτες με διάφορα εκθέματα του μουσείου της Ερέτριας (αγάλματα, παραστάσεις αμφορέων) και θα προσπαθούσαν να αναπαραστήσουν το εικονιζόμενο αντικείμενο τους. Τα υπόλοιπα παιδιά θα έπρεπε να συσχετίσουν τα όσα θυμόντουσαν με τις κινήσεις των συμμαθητών τους και να βρούν το εκάστοτε έκθεμα. Πρόθεσή μας ήταν οι κάρτες να είναι πλαστικοποιημένες προκειμένου στη συνέχεια να εμπλουτιστούν και να μείνουν παρακαταθήκη για την καθιέρωση του παιχνιδιού στο σχολείο και τη χρήση τους και από άλλες τάξεις και μαθήματα.

3.4 Αποτίμηση προγράμματος

Το εκπαιδευτικό πρόγραμμα «Τα παιδιά εξερευνούν το Μουσείο της Ερέτριας μέσα από τον μύθο» στέφθηκε με μεγάλη επιτυχία. Από την αρχή μέχρι και το τέλος των επισκέψεων μου στο σχολείο η συνεργασία τόσο με τον διευθυντή όσο και με τα παιδιά και την δασκάλα τους καθώς και με την δασκάλα της θεατρικής αγωγής ήταν άψογη.

Στην συζήτηση μας για το τι μπορεί να είναι ένα μουσείο και τι μπορεί να είναι εκθέματα κλπ, οι απαντήσεις τους ήταν ενδιαφέρουσες και αναπάντεχες. Ο Θανάσης, για παράδειγμα, στην ερώτηση για το τι είναι μουσείο μου απάντησε το εξής: «είναι ένας

χώρος που εκεί οι αρχαιολόγοι αυτά που βρίσκουν από τις ανασκαφές τα πάνε στο μουσείο» και ο Γιώργος είπε ότι «το μουσείο μαζεύει σπάνια πράγματα και παλιά από παλιά χρόνια». Ακόμα, στην ερώτηση τι είναι εκθέματα τα παιδιά απάντησαν κατευθείαν «Αντικείμενα». Θέλησα να εμβαθύνω την συζήτηση ρωτώντας αν γνωρίζουν τι είναι οι προθήκες του μουσείου και εκεί ένας μαθητής μου απάντησε «Ότι εκεί μπαίνουν μέσα τα αντικείμενα για να μη χαλάνε». Στους κανόνες ενός μουσείου, η Κωνσταντίνα μου είπε τον εξής: «Να μην ακουμπάμε και να αγγίζουμε τα πράγματα», ο Άγγελος «Να μην τρέχουμε», ο Βαγγέλης «να μην κάνουμε φασαρία». Τέλος, στην ερώτηση τι είναι μύθος τα παιδιά απάντησαν το εξής: ο Γιάννης και η Ζαχαρούλα «Ένα παραμύθι», ο Νίκος «μια ιστορία που δεν είναι αληθινή».

Στη συνέχεια, μεγάλη εντύπωση έκανε στους συμμετέχοντες του προγράμματος, η προβολή του μύθου «Ο Ηλίας, το κανατάκι και ο Κένταυρος που μιλούσε» σε PowerPoint αλλά και η εικονική περιήγηση του μουσείου της Ερέτριας, μιας και κανένας δεν το έχει επισκεφτεί. Η ομαδική δραστηριότητα «Σχεδιάστε και ζωγραφίστε τους αμφορείς» ενθουσίασε πολύ τα παιδιά, τα οποία ανά δύο άτομα σχεδίασαν και ζωγράρισαν τον δικό τους αμφορέα, με γεωμετρικά σχέδια αλλά και ότι τους έκανε μεγαλύτερη εντύπωση. Φάνηκε πολύ το ομαδικό και συνεργατικό πνεύμα μεταξύ των συμμετεχόντων παρά το νεαρό της ηλικίας τους.

3.5 Επίλογος – Πρόταση

Στο θεωρητικό και πρώτο κεφάλαιο της εργασίας μου, αναφέρθηκα στην αξία των πολιτιστικών μαθημάτων και την σημαντικότητά τους αλλά και για την εμπειρία μου από το εκπαιδευτικό πρόγραμμα, στο οποίο αναφέρθηκα στο πρακτικό μέρος της. Θα ήθελα να προτείνω μια συνεργασία μουσείων – σχολείων, στην δημιουργία μουσειοπαιδαγωγικών αλλά και προγραμμάτων που θα βασίζονται σε όλα τα μαθήματα και θα αναδεικνύουν την κοινωνική και πολιτισμική τους υπόσταση.

Με τον «διάλογο» μεταξύ μουσείου και σχολείου τίθενται οι βάσεις διεπιστημονικών συνεργασιών και πρακτικών, αναδεικνύοντας το μουσείο και τις επιστημονικές ειδικότητες που συναντούμε σ' αυτό. Οι δράσεις των μουσείων αποκαλύπτουν πλέον ένα τεράστιο δυναμικό μάθησης και εμπειρίας σε παιδιά όπως η ιστορία, η αισθητική, η επικοινωνία και η πολιτική, που προσεγγίζονται με πολύμορφες μεθόδους. Μέσω επισκέψεων είτε ατομικών είτε ομαδικών, τα παιδιά όλων των ηλικιών στους μουσειακούς χώρους έχουν την δυνατότητα όχι μόνο να αναπληρώσουν ελλείμματα εμπειρίας και γνώσεων του σχολείου αλλά και το κάθε παιδί ξεχωριστά να ενισχύσει την προσωπικότητά του, διαμορφώνοντας τις δικές του αντιλήψεις και σκέψεις. Ωστόσο, ο χαρακτήρας της μη τυπικής εκπαίδευσης που προσφέρεται στο πλαίσιο ενός μουσειακού εκπαιδευτικού προγράμματος, μπορεί να βοηθήσει ακόμα και τα άτομα με εκπαιδευτικές ιδιαιτερότητες να αποκτήσουν αυτοπεποίθηση και ως αποτέλεσμα διεύρυνση των οριζόντων τους, συμπληρώνοντας έτσι το ρόλο του σχολείου. Σαφώς, απαραίτητα στοιχεία για την αποτελεσματικότητα των μουσειακών προσπαθειών προσέγγισης των μαθητών, είναι ο σωστός σχεδιασμός και η γενικότερη αποστολή του μουσείου. Τα μουσεία πολλαπλασιάζουν τις πιθανότητες της δημιουργίας ισχυρής σχέσης των μαθητών με τα αντικείμενα, εμπλουτίζοντας περισσότερο τις συλλογές τους. Είναι υποχρέωση του μουσείου να προωθεί τις συλλογές του αναγνωρίζοντας ότι ουσιαστικά ανήκουν στο κοινό και κατ' επέκταση στους μαθητές, ενισχύοντας τη με άμεσες και έμμεσες εκπαιδευτικές δραστηριότητες.

Μόνο έτσι βελτιώνεται η μάθηση καθώς αντιλαμβάνονται καλύτερα οι νέοι τη χρησιμότητα του ίδιου του αντικειμένου μάθησης. Ωριμάζει η σκέψη τους, αλλάζει ο

τρόπος συνεργασίας τους, κοινωνικοποιούνται και συγκροτούν συνειδητοποιημένα την κοινωνική τους υπόσταση. Τέλος, αν θέλουμε να γνωρίζουν οι μελλοντικές γενιές τι είναι πολιτισμός και πολιτιστική κληρονομιά, πρέπει να ενσωματωθούν αντίστοιχα προγράμματα σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης με την λογική "αντιλαμβάνομαι αυτό που μαθαίνω γιατί ξέρω το πως και το γιατί το χρησιμοποιώ".

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΕΣ

- Black, G. (2009), *Το Ελκυστικό Μουσείο. Μουσεία και Επισκέπτες*, Αθήνα: Εκδόσεις ΠΙΟΠ.
- Eco U., (1992) *Πολιτιστικά Κοιτάσματα*, Θεσσαλονίκη: Παρατηρητής.
- Elias N., (1997), *Η διαδικασία του πολιτισμού. Μια ιστορία της κοινωνικής συμπεριφοράς στη Δύση, Κοινωνικές και ψυχογενετικές έρευνες 1*, Αθήνα: Εκδόσεις Αλεξάνδρεια.
- Elias N., (1997), *Η εξέλιξη του πολιτισμού, Τόμος Α'*, μτφ Ε. Βαϊκούση, Αθήνα: Εκδόσεις Νεφέλη.
- Jackson R., (1996) «Προσεγγίσεις στη μάθηση – πολιτικές και πρακτικές στα επιστημονικά μουσεία» στα *Πρακτικά του τεχνικού Μουσείου Θεσσαλονίκης*, Θεσσαλονίκη.
- Kluckhohn C., (1972), «Κουλτούρα», στο Julius Gould & William L. Kolb (αρχισ.), *Λεξικό Κοινωνικών Επιστημών υπό την αιγίδα της Unesco, τόμος 2^{ος}*, Αθήνα: Ελληνική Παιδεία Α.Ε.
- Pearce, S., (2002), *Μουσεία, αντικείμενα, συλλογές. Μια πολιτισμική προσέγγιση*, Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Βάνιας.
- Said E., (1996) *Κουλτούρα και Ιμπεριαλισμός. Μια συστηματική και γοητευτική ανίχνευση των ριζών του ιμπεριαλισμού στον πολιτισμό της Δύσης*, μτφ Βανέσα Λάππα, Αθήνα: Εκδόσεις Νεφέλη.
- Βουδούρη Δ., Στρατή Α., (1999.) *Η προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς σε διεθνές και ευρωπαϊκό επίπεδο. Κείμενα, Ινστιτούτο Συνταγματικών Ερευνών, Κείμενα Δημοσίου Δικαίου αριθ.3*, Αθήνα-Κομοτηνή: Εκδόσεις Σάκκουλα.
- Βρύζας, Κ. (1997), *Παγκόσμια Επικοινωνία και Πολιτιστικές Ταυτότητες*, Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg.
- Γκίντενς Α., (2002), *Κοινωνιολογία – Το Βοήθημα του Φοιτητή, τόμος Β'*, Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg.
- Γκότοβος, Α. (1991). «Πολιτισμική Ταυτότητα και Εκπαίδευση». Στο *Παιδαγωγική Ψυχολογική Εγκυκλοπαίδεια – Λεξικό, τόμος 7*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Δεμερτζής Ν., (1988). *Κουλτούρα και νεωτερικότητα*, Λεβιάθαν (β' περίοδος)
- Ζαφειράτου Α., Potvin M., Ξανθοπούλου Κ., (2000), *Μουσεία και σχολείο*, Αθήνα: Τυπωθήτω.
- Ζωγράφου –Τσαντάκη Μ., (2000), *Μουσειακή εκπαίδευση*, Αθήνα: Υδρόγειος.
- Κόκκινος Γ., Αλεξάκη Ε. (επιμέλεια), (2002), *Διεπιστημονικές Προσεγγίσεις στη Μουσειακή Αγωγή*, Αθήνα: Εκδόσεις Μεταίχμιο.
- Κοντογιάννη Α., (1995), *Μουσεία και σχολεία: Δεινόσαυροι κι αγγελία*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Μούλιου Μ., (2005), «Μουσεία: Πεδία για την κατανόηση του κόσμου», *Τετράδια Μουσειολογίας 2*.
- Νικονάνου Ν., (2013), *Μουσειοπαιδαγωγική: Από την Θεωρία στην Πράξη, (τέταρτη έκδοση)*, Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.
- Οικονομίδου Φ. - Μπότσιου, (1984), «Μουσείο- Θέατρο», στα *Πρακτικά Α' Συνάντησης Μουσειολογίας*.
- Οικονόμου Μ., (2003), *Μουσείο: Αποθήκη ή ζωντανός οργανισμός;*, Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική.

- Ορφανίδη Λ., Λυριτζής Ι., (2006), *Εισαγωγή στη Μουσειολογία και στην Προληπτική Συντήρηση*, Αθήνα: Καρδαμίτσα.
- Σακαλάκη Μ., (1984), *Κοινωνικές ιεραρχίες και σύστημα αξιών*, Αθήνα: Εκδόσεις Κέδρος.
- Σακελλαριάδης Α., *Εισαγωγή στη φιλοσοφία της επιστήμης*.
- Συλλογικό έργο, επιμέλεια σειράς Σκαλτσά Μ., (2007), *Μουσεία 04 - 3 μέρες για τα μουσεία : Μουσειοπαιδαγωγική, οργάνωση και διοίκηση πολιτισμού, αρχιτεκτονικός και μουσειολογικός προγραμματισμός και σχεδιασμός, "κόσμοι πολιτισμού" στην Ελλάδα: Εκπαιδευτικό Συμπόσιο, 7-9 Μαΐου 2004, 1^η έκδοση*, Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Εντευκτήριο.
- Τσακηρίδη - Θεοφανίδη, Ο., (1991), «Πολιτιστικά αγαθά, Πολιτιστικές αξίες», στο *Παιδαγωγική Ψυχολογική Εγκυκλοπαίδεια – Λεξικό, τόμος 7*, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Χαλκιά Α., (2002), *Ένα βήμα πιο κοντά στο μουσείο – Σχεδιάζουμε ένα φύλλο εργασίας και οργανώνουμε ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα σε μουσείο*, στο Κόκκινος Γ., Αλεξάκη Ε. (επιμ.), *Διεπιστημονικές προσεγγίσεις στη μουσειακή αγωγή*, Αθήνα: Εκδόσεις Μεταίχιμο.
- Ψύλλος Δ., Καριώτογλου Π., (επιμ.) (1996), «Ο Εκπαιδευτικός Ρόλος του Μουσείου», *Πρακτικά ομώνυμου συνεδρίου, Θεσσαλονίκη*: Εκδόσεις Τεχνικού Μουσείου Θεσσαλονίκης.

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΕΣ

- Burcaw G.E. (1997), *Introduction to Museum Work*, London: Altamira Press.
- Geertz C., (1973), *The Interpretation of Cultures*, New York, Basic Book Publishers.
- Hans K., (1965), *The Mind of Germany. The Education of a Nation*, Harper Torchbook, Harper and Row, Publishers, New York, 2^η έκδοση.
- Lewis G., (1984). "Collections, collectors and museum: a brief word survey" στο *Manual of Curatorship* J.M.A. Thompson (επιμ.), London: Butterworths.
- Outhwaite W., (1987), "Culture" στο Tom Bottomore, *A Dictionary of Marxist Thought*, Blackwell Reference.
- Peckham M., (1981), *Beyond the Tragic Vision. The Quest for Identity in the Nineteenth Century*, Cambridge University Press.

ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- "The American Association of Museums", (1973), vol.VII:115, ανακτήθηκε από: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED102883.pdf>
- Βαϊνιάς Κ., καθηγητής Παιδαγωγικών, «Οι σύγχρονες μέθοδοι διδασκαλίας των Μαθηματικών στις πρώτες τάξεις του Δημοτικού», ανακτήθηκε από <http://impschool.gr/deltio-site/?p=212> (τελευταία επίσκεψη 14/12/18).
- Διδακτικές αρχές*, Βιβλιοθήκη Παιδαγωγικής, Εθνικό Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, ανακτήθηκε από : <https://eclass.uoa.gr/modules/document/file.php/PPP592/%CE%94%CE%99%CE%94%CE%91%CE%9A%CE%A4%CE%99%CE%9A%CE%95%CE%A3%20%CE%91%CE%A1%CE%A7%CE%95%CE%A3.pdf> (τελευταία επίσκεψη 14/12/18).
- Κροκίδη Ε., *Μέθοδος project*, ανακτήθηκε από: <https://www.slideshare.net/sidarieva/project-9560952> (τελευταία επίσκεψη 14/12/18).

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α΄- Παρουσίαση σε PowerPoint - Εικονική περιήγηση του Αρχαιολογικού μουσείου της Ερέτριας⁵⁸

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- ΣΥΜΠΛΕΓΜΑ ΘΗΣΕΑ-ΑΝΤΙΟΠΗΣ
- ΚΕΝΤΑΥΡΟΣ
- ΑΜΦΟΡΕΙΣ
  - I. ΤΑΦΙΚΟΣ ΑΜΦΟΡΕΑΣ
  - II. ΜΕΛΑΝΟΜΟΡΦΟΣ ΤΑΦΙΚΟΣ ΑΜΦΟΡΕΑΣ
- ΠΑΙΧΝΙΔΙ ΣΕ ΜΟΡΦΗ ΑΛΟΓΟΥ

---

⁵⁸ Διαθέσιμη στο <https://www.medievalroutes.gr/el/eyboia-skyros/mouseia/arhaiologiko-mouseio-eretrias/>

ΣΥΜΠΛΕΓΜΑ ΘΗΣΕΑ-ΑΝΤΙΟΠΗΣ

- **Στοιχεία εκθέματος**
- **Χρονολόγηση** : 510 - 500 π.Χ.
- **Δημιουργός** : Αντήνωρ (β' μισό βου αι. π.Χ.)
- **Τόπος Εύρεσης** : Ερέτρια, ναός Δαφνηφόρου Απόλλωνα
- **Υλικό** : Μάρμαρο
- Από τους μύθους που αφορούν το πώς η Αντιόπη έσμιξε με τον Θησέα, επικρατέστεροι εμφανίζονται οι εξής δύο:
  - ✦ Ο Ηρακλής έδωσε στον Θησέα την Αντιόπη ως λάφυρο της εκστρατείας του κατά των Αμαζόνων. Αυτό το αναφέρει ο Φιλόχορος.
  - ✦ Την απήγαγε ο ίδιος ο Θησέας με τη βοήθεια και άλλων ηρώων και την έφερε στην Αθήνα.

ΚΕΝΤΑΥΡΟΣ

- **Στοιχεία εκθέματος:**
- **Χρονολόγηση**: 950- 900 π.Χ.
- **Τόπος Εύρεσης**: Λευκαντί, νεκροταφείο
- **Υλικό**: Πηλός
- **Χαρακτηριστικό**: μισός άνθρωπος και μισός άλογο
- Το έργο σώζεται σχεδόν ακέραιο, και λείπει μόνο ο αριστερός βραχίονας με το χέρι της μορφής. Ο κένταυρος βρέθηκε σπασμένος και μοιρασμένος σε δύο διαφορετικούς τάφους, γεγονός που θεωρήθηκε από τους ανασκαφείς ως ένδειξη ότι το αντικείμενο είχε ήδη μοιρασθεί μεταξύ δύο κατόχων.

ΑΜΦΟΡΕΙΣ

ΤΑΦΙΚΟΣ ΑΜΦΟΡΕΑΣ

- **Στοιχεία εκθέματος:**
- **Χρονολόγηση:** 800 - 700 π.Χ.
- **Τόπος Εύρεσης:** Ερέτρια, εργαστήριο χρυσοχόου
- **Υλικό:** Πηλός
- Είχε χρησιμοποιηθεί ως ταφικό αγγείο για την ταφή ενός παιδιού, τα οστά του οποίου βρέθηκαν στο εσωτερικό του.
- **Διακόσμηση της γεωμετρικής περιόδου:** με μία σειρά πουλιών που κινούνται προς τα αριστερά, επάνω σε γραμμή. Μοτίβα με ρόμβους και παράλληλες γραμμές, μετόπες-τριγλύφα, όπου στις μετόπες εικονίζονται ομόκεντροι κύκλοι, παράλληλες οριζόντιες ή κατακόρυφες γραμμές.

ΜΕΛΑΝΟΜΟΡΦΟΣ ΤΑΦΙΚΟΣ ΑΜΦΟΡΕΑΣ

- **Στοιχεία εκθέματος:**
- **Χρονολόγηση:** 560 π.Χ.
- **Τόπος Εύρεσης:** Ερέτρια
- **Υλικό:** Πηλός
- μελανόμορφες παραστάσεις.
- Στη μία πλευρά εικονίζεται αριστερά ο Ηρακλής φορώντας τη λεοντοκεφαλή να μάχεται δύο Κενταύρους, που κινούνται προς τα δεξιά έτοιμοι να ξεφύγουν.
- Στην άλλη πλευρά του αγγείου εικονίζεται η Πόντια Θηρών, η γυναικεία θεότητα, δαμάστρια των άγριων ζώων, μαζί με πομπές άλλων θεοτήτων. Ο λαιμός, το κατώτερο τμήμα του σώματος και οι λαβές του αγγείου καλύπτονται με σκουρόχρωμο επίχρισμα, χωρίς διακόσμηση. Το χείλος είναι διακοσμημένο με πουλιά, ανθρώπινες μορφές

και ανθέμια(λουλούδια).

ΠΑΙΧΝΙΔΙ ΣΕ ΜΟΡΦΗ ΑΛΟΓΟΥ

- ❑ Στοιχεία εκθέματος:
- ❑ Χρονολόγηση: 900 - 800 π.Χ.
- ❑ Τόπος Εύρεσης: Λευκαντί, νεκροταφείο
- ❑ Υλικό: Πηλός
- ❑ φωτίζει και μια λιγότερο γνωστή πτυχή του ιδιωτικού βίου των αρχαίων.
- ❑ διατηρείται σε πολύ καλή κατάσταση.
- ❑ Πρόκειται για σμοίωμα αλόγου, που μεταφέρει δύο αμφορίσκους στην πλάτη του.
- ❑ Το ζώο είναι καλυμμένο με σκούρο επίχρυσμα.
- ❑ Στηρίζεται σε άξονες που ενώνουν τέσσερις μεγάλους τροχούς, έτσι ώστε να μπορεί να κινείται.
- ❑ Το έργο προέρχεται από την Αττική και επιβεβαιώνει την επικράτηση των αττικών εργαστηρίων κεραμικής στην ελληνική αγορά κατά την πρωτογεωμετρική περίοδο.

ΤΕΛΟΣ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗΣ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΩ ΠΟΛΥ....

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β΄- Φωτογραφικό υλικό του εκπαιδευτικού προγράμματος

Στην αίθουσα προβολών του σχολείου η συζήτηση και αφήγηση του μύθου
« Ο Ηλίας, το κανατάκι και ο Κένταυρος που μιλούσε.»

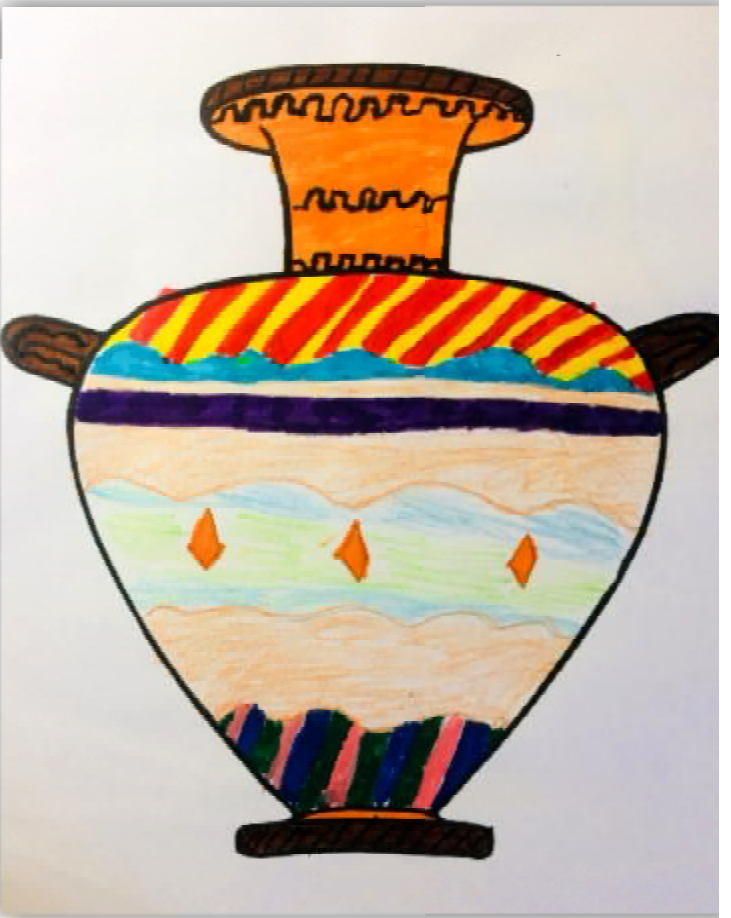
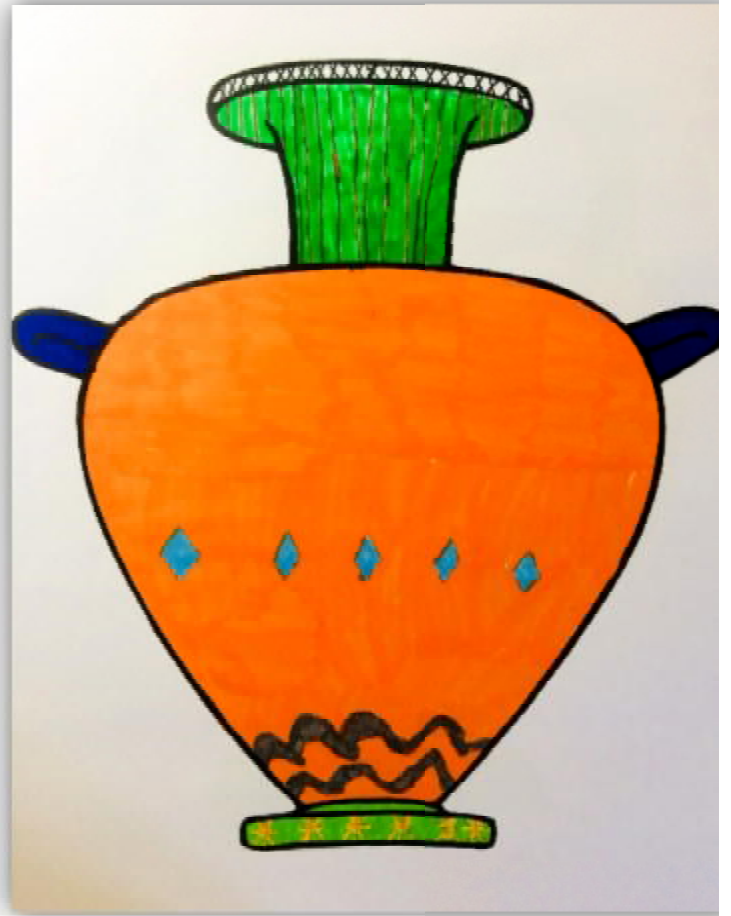
Στην αίθουσα εικαστικών τα παιδιά συμπληρώνουν τα φύλλα με τις δραστηριότητες και σχεδιάζουν – ζωγραφίζουν τους δικούς τους αμφορείς.

Οι μαθητές με τους αμφορείς που ζωγράφισαν και τα βραβεία τους.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Γ΄- Φύλλο αξιολόγησης του προγράμματος από τον εκπαιδευτικό

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ: «ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΕΞΕΡΕΥΝΟΥΝ ΤΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΤΗΣ ΕΡΕΤΡΙΑΣ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΟΝ ΜΥΘΟ»

ΦΥΛΛΟ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ

1. Πόσο ικανοποιημένη μέινετε από την οργάνωση και τον συντονισμό του εκπαιδευτικού προγράμματος;

☐	☐	☐	☐
Πάρα πολύ	Πολύ	Λίγο	Καθόλου

2. Η διάρκεια του προγράμματος που παρακολουθήσατε ήταν κατά τη γνώμη σας επαρκής για την κάλυψη του εκπαιδευτικού αντικειμένου;

☐	☐	☐	☐
Πάρα πολύ	Πολύ	Λίγο	Καθόλου

3. Έχετε κάποιες παρατηρήσεις οι οποίες θα συνέβαλλαν στην καλύτερη υλοποίηση του εκπαιδευτικού προγράμματος, το οποίο παρακολουθήσατε; (αν ναι, σημειώστε τι θα επιθυμούσατε).

☐	☐
Ναι	Όχι

.....

.....

.....

.....

.....

ΕΥΧΑΡΙΣΤΩ ΓΙΑ ΤΗΝ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ ΚΑΙ ΤΟΝ ΧΡΟΝΟ ΣΑΣ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Δ΄- Φύλλο αξιολόγησης του προγράμματος από τους μαθητές

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ: ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΕΞΕΡΕΥΝΟΥΝ ΤΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΤΗΣ ΕΡΕΤΡΙΑΣ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΟΝ ΜΥΘΟ»

ΦΥΛΛΟ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ ΜΑΘΗΤΩΝ

1. Σου άρεσε το εκπαιδευτικό πρόγραμμα;

☐	☐	☐	☐
Πάρα πολύ	Πολύ	Λίγο	Καθόλου

2. Τι σου άρεσε περισσότερο από το εκπαιδευτικό πρόγραμμα και γιατί; (Γράψε με δικά σου λόγια).

.....

.....

.....

3. Σου άρεσαν οι εκπαιδευτικές δραστηριότητες;

☐	☐	☐	☐
Πάρα πολύ	Πολύ	Λίγο	Καθόλου

4. Θα ήθελες να ξαναγίνει ένα νέο εκπαιδευτικό πρόγραμμα στο σχολείο σου;

☐	☐
Ναι	Όχι

ΕΥΧΑΡΙΣΤΩ ΠΟΛΥ ΓΙΑ ΤΟΝ ΧΡΟΝΟ ΣΟΥ!

